Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 96 (12786) | 1985 чылдың апрель 25, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 3 копеек.

СЭКП-НИҢ XXVII СЪЕЗДИЗИН ТӨЛЕПТИГ УТКУУЛ

Төрээн чурттуң чечектелииишкини дээш

Тиилелгениң 40 чылында субботник эрттирер дээн мурнакчы коллективтерниң эгелээшкининде тайбыңга ынакшыл, чуртунуң экономиктиг болгаш камгалал күчүзүн шалыпчы күш-ажылы-биле быжыглаар дээн совет улустуң чуткулу сиңниккен, оларның партияның херээнге шынчызы илергейлеттинген. Кызыл хоорайның болгаш районнарның үлетпүр бүдүрүлгелериниң, тудуг организацияларының коллективтери бо патриотчу шимчээшкинге калбаа-биле киржир деп шиитпирлээн. Күш-ажылчы коллективтерге субботник эрттирерин болгаш СЭКП ТК-ның апрель (1985 чыл) Пленумунуң материалдарын деткээн митингилер болуп эрткилээн.

«Тудуг кезектери» комбинаттың бригадалары Тиилелгениң 40 чылын болгаш партияның XXVII съездизин төлептиг уткуур сорулга-биле күжениишкинниг хүлээлгени орта эрткен митингиге хүлээп алган. Май 4-те бүдүрүлгениң 400 ажылчыннары коммунистиг субботникче үнер. Ол хүн 15 муң рубльдиң бараанныг продукциязын, 2 муң рубльдиң нормативтиг арыг продукциязын бүдүрер. Номенклатура аайы-биле алырга, 90 кубометр чыып эптээр демир-бетон кылыглар, 10 кубометр соңга, 35 кубометр эжик блоктары, 30 кубометр бараанныг бетон бүдүрүүнер. Субботникке ажылдап алдынган 10 муң рубльди беш чыл фондузунче шилчидер.

Доозукчу чылдың планын хуусаа бетинде доозар хүлээлгени база алдынган. Он бирги беш чылдың баштайгы ийи айының планын съезд ажыттынар хүн, февраль 25-те, доозарын, пландан ажыр 19,8 муң рубльдиң бараанныг продукциязын бүдүрерин болгаш сайгарарын ажылчыннар хүлээнген.

Немелде хүлээлгелерни ыяк күүседир дизе, бүдүрүлге күчүлерин долу ажыглаары, тудуг материалдарының шыңгызын экижидери, фондунуң дедир беримчезин көвүдедир дээш технологияны чаартыры, дериг-херекселдерниң ажыглалын контрольга алыры чугула болуп турар. Комбинаттың панель бажың тудуунуң цегиниң тудуу хожудап турар. Чагыкчы боду эрткен чылын дериг-херекселдер-биле четчелээр турган, амга чедир дугуржулга керээзин күүсетпээн.

• • •

Панель бажың тудуунуң чаңынга ооң тудукчузу, «Тыва тудуг» трестиң эргелелдериниң төлээлери митингиге чыглып келген. Бо тудуг чуртталга тудуун хөгжүдеринге улуг салдарлыг дээрзи билдингир. Ынчангаш август айда ажыглалга кирер бо объектиже онза кичээңгей салыры чугула дээрзин митингиге чыглып келген инженер-техниктиг ажылдакчылар, тудугжулар чугаалааннар.

Капитал тудугну шапкынчылар талазы-биле СЭКП ТК-ның Пленумунга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш М. С. Горбачевтуң илеткелинде айтыышкыннар бо алырда четпестер талазы-биле шүгүмчүлелдер трестиң ажылынга база хамааржып турарын, ону чайладыр дээш кандыг хемчеглер алза экил дээрзин субботник эрттирерин болгаш Пленумнуң материалдарын деткээн митингиге демдеглээн. Сөс алган эштер № 81 тудуг эргелелиниң кол инженери С. М. Абрамов, чер иштиниң ажылдарын кылыр тудуг эргелелиниң бызаңчызы И. Г. Каримов, «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелелиниң бызаңчызы А. П. Моңгуш олар айытканнар.

Тудуг материалдарының кадагалалын экижидерин, ажыл шагының чидириин эвээжедирин чедип алырын ажылчыннар хүлээнген. Ол ышкаш тудуг ажылын улуртуруп, организастаарын чаарты көрүп тургаш, экижилгени чедип ап болур деп, олар демдеглээннер. Ниитизи-биле субботникке 742 кижи ажылдаар.

ЧУРУКТА: «Тыва тудуг» трестиң коллективтери митинг үезинде.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

> **Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! СЭКП-ниң XXVII съездизин төлептиг уткуур дээш социалистиг чарышты калбартыңар!**
>
> **(СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан)**

НЕМЕЙ АЛДЫНГАН

Апрель 23-те болуп эрткен СЭКП ТК-ның Пленумунга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары М. С. Горбачевтуң «СЭКП ТК-ның ээлчеглиг XXVII съездизин чыылдырары болгаш ону белеткээри база эрттирери-биле холбашкан сорулгаларның дугайында» илеткели-биле хоорайның септелге-тудуг участогунуң коллективи таныжкаш, ында ажылды экижидеринче угланган хемчеглерни чүүлдүгзүнүп хүлээп алган. Пленумнуң материалдары-биле таныжылга болгаш ону күүседириниң сорулгалары-биле холбаштыр митингини коллективке организастаан. Ону партия организациязының секретары Н. С. Имашева ажыткан. Участок начальниги В. А. Михнеевич илеткелде айыттынган капитал тудугда четпестер коллективке база хамааржып турарын айтып партияның шуулганын төлептиг уткуур дээш четпестерни эдеринче угланган хемчеглерни дарый алыры чугула дээрзин демдеглээн.

Бо чылын участоктуң мурнунда улуг сорулгалар туруп турар. № 2 бажыңнар эргелелиниң баазазын, ыяш дилер цехтиң бирги ээлчээн дужаар, Заводская кудумчузунда чуртталга бажыңының септелгезин доозар. Күш-ажылчы коллективтер чыл планын декабрь 20-де доозарын, пландан ажыр 10 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылырын хүлээнген. Сөс алган эштер № 3 участоктуң начальниги С. Н. Науменко болгаш өскелер-даа чыл планын болгаш беш чылдың хуусаа бетинде доозар дээш иштики курлавырларны ажыглап, камналга чурумун шыңгырадырын хүлээнип турган.

Бирги кварталдың планы күүсеттинген-даа болза, объектилерни хожудаашкынныг дужаар, тудуг материалдарының чарыгдалын контрольга албас, күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, врагадаар, прогулдаар чоруктар таваржып турарын эштер бот-шүгүмчүлекчи ёзу-биле чугаалап ажылды организастаарын экижидери, кадрларның харысалгазын бедидери чугула деп демдеглээннер.

СОРУК КИРИИШКИН-БИЛЕ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Пленумунга «СЭКП-ниң ээлчеглиг XXVII съездизин чыылдырары болгаш ону белеткээри база эрттирери-биле холбашкан сорулгаларның дугайында» СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары М. С. Горбачевтуң илеткелин «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелелинде Бүрээ Кошкар-оолга удурткан тудугжуларының комплекстиг бригадазының кежигүннери таныжкаш, ону изин-биле чүүлдүгзүнүп деткээннер.

— Бистиң мооң мурнунда ажылдап турган объектилеривистиң бирээзи — калбак панельден бажың кылыр комбинат тудуунда ажылдап турар тудугжуларывысты чамдыкта ажыл-биле долузу-биле хандырбайн турар чорукту моон соңгаар болдурбайн, кижи бүрүзүнүң шалыпкын ажылдаан турарын чедип алыр үе келген — деп, бригадир Б. Кошкар-оол биске чугаалады.

Харысалга болгаш сагылга-чурум дугайында айтырыгның чугула талазы — чиг эттиң, тудуг материалдарын камнаар, оң хумагалыг чарыгдаар дугайын ук Пленумнуң материалдарында айытканын бригаданың тудугжулары онзалап, чүүлдүгзүнген.

Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң Тиилелгезиниң 40 чылынга тураскаадып, 1985 чылдың май 4-те Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботниин эрттирер деп инициатива үндүрген маадыр-хоорайлар Москваның, Ленинградтың, Волгоградтың мурнакчы бүдүрүлгелер болгаш организациялар коллективтериниң патриотчу эгелээшкинин тудугжу бригаданың кежигүннери изин-биле деткээш, камнап алган туйбу, цемент болгаш оон-даа өске тудуг материалдары-биле ол хүн эң шалыпкын ажылдаарын хүлээнген.

В. КАРА-САЛ.

ЧУРУКТА: «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелелинде Б. Кошкар-оолдуң бригадазының кежигүннериниң Пленумнуң материалдары-биле таныжып турары.

Авторнуң фотозу.

ТИИЛЕЛГЕ ХҮНҮНГЕ АЛДАР БОЛДУРГАН СУББОТНИКЧЕ!

Маадыр-хоорайлар Москваның, Ленинградтың, Волгоградтың бүдүрүлгелер болгаш организациялар коллективтериниң 1985 чылдың май 4-те Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботниин Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң Тиилелгезиниң 40 чылынга тураскаадып эрттирер дугайында эгелээшкинин калбаа-биле деткип турар. Ону бир дугаарында Маадыр-хоорайлар Киевтиң, Минскиниң, Одессаның, Севастопольдуң, Новороссийскиниң, Керчиниң, Туланың болгаш Брест хоорайның ажылчы чоннары деткээннер. СЭКП Төп Комитединче оларның чоруткан чагааларында патриотчу эгелээшкинниң изин-биле деткип турарын илергейлээннер.

ЧҮҮДЕН АРТЫК ЭРГИМ БАЙЫРЛАЛ БИСТЕ БАР, деп кыйгырыгларда чугаалап турар. Ол дээрге Ада-чурттуң Улуг дайынынга Тиилелгениң хүнү-дүр. Бистиң чуртувустуң кырында тайбың дээр ам барык 40 чыл туруп келген. Чылдар, он-он чылдар эртсе-даа, бодунуң амы-тынын харамнанмайн дайзынны чылча шаап, социалистиг Төрээн чуртунуң алдарын болгаш хамаарышпас чоруун камгалап турган дайынчыларны, партизаннарны, чажыт ажылдакчыларны, тылдың ишчилерин, аар шылгалдаларны көрүп эрткен бүгү кижилерни чон кажан-даа утпас. Оларның эрес-дидимин, туруштуунуң, патриотчузунуң, интернационалчы хүлээлгезинге бердингениниң үлегер-чижээ бистиң амгы-даа, келир үеги-даа салгалдарывысты соруп кирип, камчаар тулчурунга болгаш тиилээринге кижизидер.

40 чыл мурнунда чаалап алган Тиилелгевис — ол дээрге чүгле төөгү эвес, а амгы үе-дир. Олче бис катап-катап хая көрүп, Ада-чурттуң Улуг дайынының маадырларынга деңнежип, оларның амыдыралчы дуржулгазынга болгаш мөзү-шынарының үлегеринге, патриотчу чорукка, ленинчи партияга шынчы болурунга аныяк салгалды өөредип турар бис.

Ол кайгамчык байырлалдың бүдүүзүнде тайбыңдан эргим чүве чок, ол дээш эрес-шудургу күш-ажыл-биле демисежир херек дээрзи тодаргай билдинип турар.

Ол бүгүнү ханы медерел билбишаан, совет кижи бүрүзү чүгле шалыпчы, чогаадыкчы күш-ажыл Советтер чуртунуң экономиктиг болгаш камгалал күчүзүн бедидер, чоннуң өзүп орар угаан-бодал болгаш материал негелделерин хандырар, социализмниң делегейде туружун улам быжыктырар арганы бээр деп билип турар. Ынчангаш четпестерни чайладырынга, бо чылдың болгаш ниитизи-биле беш чылдың планнарын чедиишкинниг доозарынга эргежок чугула аргаларже болгаш курлавырларже кол кичээңгейни угландырар херек.

СЭКП-ниң XXVII съездизин төлептиг уткуур дээш күш-ажылчы коллективтер Тиилелгениң 40 чылынга тураскааткан коммунистиг субботникти май 4-те эрттирер деп кыйгырыгны изин-биле деткип турарлар. Ол хүнну — күш-ажылдың эң бүдүрүкчүлүг хүнү, камнаттынган чиг эт, материалдар болгаш электри энергиязы-биле ажылдаар хүн болдурар херек.

Маадыр-хоорайлар Москваның, Ленинградтың болгаш Волгоградтың мурнакчы коллективтериниң патриотчу эгелээшкиннерин Киевтиң В. И. Ленин аттыг «Арсенал» заводунга болган митингиниң киржикчилери деткээннер. Май 4-түң ийик ээлчегде камнаттынган чиг эт болгаш материалдар-биле ажылдааш, чоннуң херегцел бараанның 20 муң рубльге бүдүрер деп олар шиитпирлээннер. 100 ажыг муң рубльдиң продукциязын белеткээр хүлээлгени «Киевдрев» бүдүрүлге каттыжышкынының коллективи хүлээнген. Бажың тудар № 3 комбинаттың трикотаж бүдүрүлге каттыжышкынының, хоорайның чүък автотранспортунуң бүдүрүлге каттыжышкынының коллективтери бедик хүлээлгелерни алганнар.

Бүгү чоннуң байырлалы Минскиниң ажылчы чоннары шалыпчы күш-ажылы-биле демдеглээрлер. «Белавтомаз» каттыжышкынының автомобиль заводунуң, СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг «Интеграл» бүдүрүлге каттыжышкынының, Октябрь революциязы аттыг станок тудуушкун каттыжышкынының, «Минский моторный завод» бүдүрүлге каттыжышкынының мотор заводунуң, чуга сукно бүдүрер Т. Я. Кисилев аттыг бүдүрүлге каттыжышкынының, Минск районда Гастелло аттыг колхозтуң коллективтери бүгү ишчилериниң ол хүн стахановчу ёзу-биле ажылдаарынче, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн эң улгаттыр бедидеринче болгаш эң тергиин шынарлыг продукцияны бүдүрерийче кыйгырганнар. Минскиниң түс-түс бригадалары, участоктары, цехтери беш чылдың даалгазын Тиилелге байырлалынга чедир күүседирлер.

Май 4-те шалыпчы күш-ажылдың үлегер-чижээн көргүзерин Одессаның «Центролит» шуткулга заводунуң, январь тура халышкыны аттыг аар кран тудар каттыжышкынының, Кара далайның далай пароходствозунуң, В. В. Воровский аттыг бүдүрүлге каттыжышкынының, бажың тудар комбинаттың ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары хүлээнгеннер. Оларның цехтеринге, бригадаларынга бүдүрүлге даалгаларын шалыпчы, ажыктыг күш-ажыл-биле күүседирин хүлээнип турарлар. «Центролиттиң» үш ээлчээ 150 тонна шойну, 50 тонна каңны ээлдирер. Ол хүн бүдүрүлгелерге чаа шууштуруулга-механизация шутуму ажылдап эгелээр, ол шутум продукция бүдүрүүшкүнүн бүдүн чартык катап өстүрер арганы бээр. Бажың тудукчулары тудуг-монтаж ажылдарын 140 муң рубльге күүседирлер.

Буянныг эгелээшкинни деткиириңче эш-өөрүн севастопольчулар — «Севастопольский морской завод имени С. Орджоникидзе» бүдүрүлге каттыжышкынының, В. И. Ленин аттыг прибор тудар заводтуң, «Крымморгидрострой» болгаш «Севастопольстрой» трестериниң, бажың тудар комбинаттың, «Югрыбхолодфлот» болгаш «Атлантика» каттыжышкыннарның коллективтери кыйгырганнар.

«Тайбың күш-ажылывысты — улуг Тиилелгениң 40 чылынга!» деп кыйгырыг-биле Керчиниң Войков аттыг металлургия заводунуң коллективи ажылдап үнер. Далайның садыг портунуң коллективи күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин хүлээнген. Ол 5,5 муң тонна чүъктү болбаазырадыр, демир-оруктуң 50 вагонунга чүъкту чүдүрер. Даараныглга фабриказының 22 ажылдакчызы субботник хүнүнден хуула беш чыл планын күүседип доозар. Ниитизи-биле фабрикага ажыл-үлүүн 20 хуу бедидер. Май 4-те субботник эрттирериңче «Керчьрыбпром» каттыжышкынының, Б. Е. Бутома аттыг судно тудар «Залив» заводтуң, Камыш-Бурунуң С. Орджоникидзе аттыг демир-руда комбинадының коллективтери кыйгырганнар.

(СЭТА).

СЭКП ТК-НЫҢ ПОЛИТБЮРО КЕЖИГҮННЕРИ

ЛИГАЧЕВ
Егор Кузьмич

Эш Е. К. Лигачев 1920 чылда төрүттүнген, орус, 1944 чылдан бээр СЭКП кежигүнү. Москваның С. Орджоникидзе аттыг ужар чүүл институдун болгаш СЭКП ТК-ның чанында партияның дээди школазын доосқан.

Институт доосқан соонда Новосибирск хоорайга ужар чүүл заводунга инженер албан-хүлээлгелерге ажылдаан, ВЛКСМ-ниң Новосибирск обкомунуң бирги секретарынга соңгуткан.

1949 чылдан бээр партия болгаш совет ажылга ажылдаан. Партия хоорkомунуң килдис эргелекчизи, облкүүскомунуң даргазының оралакчызы, СЭКП райкомунуң бирги секретары, Новосибирск обкомунуң килдис эргелекчизи болгаш секретары турган.

1961—1965 чылдарда СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле Пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизиниң оралакчызынга, Партийжи органнар килдизиниң эргелекчизиниң оралакчызынга ажылдаан. 1965 чылдан бээр — партия Томск обкомунуң бирги секретары.

1983 чылдың апрельде СЭКП ТК-ның Партийжи-организастыг килдизиниң эргелекчизинге томуйлаткан. ТК-ның декабрь (1983 чыл) Пленумунга СЭКП Төп Комитединиң секретарынга соңгуткан.

Е. К. Лигачев 1966 чылдан бээр СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, а 1976 чылдан бээр — СЭКП ТК-ның кежигүнү. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң (7—11 чыыштары) болгаш РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутады.

РЫЖКОВ
Николай Иванович

Эш Н. И. Рыжков 1929 чылда төрүттүнген, орус, 1956 чылдан бээр СЭКП кежигүнү. Уралдың С. М. Киров аттыг политехниктиг институдун доосқан.

Күш-ажылчы ажыл-чорудулгазын 1950 чылда Уралдың аар машина тудуунуң С. Орджоникидзе аттыг заводунга ээлчег мастери болуп эгелээн, аңаа пролет начальниги, цех начальниги, кол каннакчы, директорнуң оралакчызы, а 1965 чылдан бээр — кол инженери турган. Н. И. Рыжков 1970 чылдан бээр — ол заводтуң директору, а оон соонда «Уралмаш» бүдүрүлге каттыжышкынының чиңгине директору бооп ажылдаан.

1975 чылда ССРЭ-ниң аар болгаш транспорт машина тудуунуң министриниң бирги оралакчызынга, а 1979 чылда — ССРЭ-ниң Күрпланының даргазының бирги оралакчызынга томуйлаткан.

СЭКП ТК-ның ноябрь (1982 ч.) Пленумунга Н. И. Рыжков СЭКП Төп Комитединиң секретарынга соңгуткан. Ооң-биле кады ол СЭКП ТК-ның Экономика килдизиниң эргелекчизи бооп турар.

Н. И. Рыжков 1981 чылдан бээр СЭКП ТК-ның кежигүнү. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң (9-11 чыыштары) болгаш РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутады. ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының ийи дакпыр лауреады.

ЧЕБРИКОВ
Виктор Михайлович

«Эш В. М. Чебриков 1923 чылда төрүттүнген, орус, 1944 чылдан бээр СЭКП кежигүнү. Днепропетровскиниң металлургия институдун доосқан.

Ада-чурттуң Улуг дайынының баштайгы хүннеринден фронтуга: Мурнуу-Барыгның, Сталинград, Воронеж, Степной, Украинаның 1-ги болгаш 4-кү фронтуларынга аңаа дайынчы бооп, взвод, рота, батальон командылап турган.

Дайын соонда, институт доосқаш, Днепропетровскиниң Петровский аттыг металлургия заводунга инженерлеп ажылдаан. 1951 чылдан бээр партия ажылынга ажылдап келген. Райкомнуң бирги секретары, заводка СЭКП ТК-ның парторгу, хоорkомнуң ийиги болгаш бирги секретары, партия Днепропетровск обкомунуң секретары, ийиги секретары турган.

В. М. Чебриков 1967 чылдан бээр — ССРЭ-ниң КАЧК-тың кадрлар эргелелиниң начальниги, ооң соонда даргазының оралакчызы, бирги оралакчызы. 1982 чылдың декабрьда ССРЭ-ниң Күрүнениң айыыл чок чорук комитединиң даргазынга томуйлаткан, армия генералы.

1971 чылдан бээр — СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, а 1981 чылдан бээр — СЭКП ТК-ның кежигүнү. СЭКП ТК-ның декабрь (1983 чыл) Пленумунга В. М. Чебриков СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат кылдыр соңгуткан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң (9—11 чыыштары) болгаш РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутады. ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры.

ХҮЛЭЭЛГЕМ АЖЫР КҮҮСЕДИР МЕН

Апрель 23-те СЭКП ТК-ның Пленуму болуп эрткен. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш М. С. Горбачевтуң «СЭКП-ниң ээлчеглиг XXVII съездизин чыылдырар болгаш ону белеткээри база эрттирери-биле холбашкан сорулгаларның дугайында» илеткелин аңаа дыңнап чугаалашкаш, СЭКП-ниң ээлчеглиг XXVII съездизин 1986 чылдың февраль 25-те чыылдырары доктаадкан. Илеткелди радиодан дыңнааш, солуннан номчуп көргеш, эш М. С. Горбачевтуң илеткелинде түңнелдерин, айтыышкыннарны, бүгү совет улус-биле бир дөмей, чүүлдүгзүнүп деткип турар мен.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ам болур XXVII съездизи, партияның болгаш чурттуң амыдыралында улуг болуушкун, аңаа күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш бистиң ферманың коллективи социалистиг чарышта идепкейлиг киржип, планныг онаалдаларны, социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүседир, сүт саалдазын көвүдедир, шынарын экижидер дээш демисежип турар. Саанчыларының инек кадарчыларының болгаш ферманың өске-даа ажыл-ишчилериниң бир демниг ажылының түңнелинде бирги кварталда 105 тонна сүт садар тургаш, 121 тонна чедирген. Саткан сүттүң 82 хуузу бирги класстыг болган.

Ферманың ажыл-ишчилери боттарының бар аргаларын болгаш курлавырларын санап көргеш, күрүнеге сүт садарының он бирги беш чыл планын хуусаа бетинде, бо чылдың июль 1-де күүседирин шиитпирлээн. Орта чедир 120 тонна эки шынарлыг сүттү садар аргаларывыс бар.

Шынар болгаш база катап шынар — бөгүнгү бистиң лозуңувус ол-дур. Шынар айтырыгның үзе шиитпирлээн соонда саң талазы-биле айтырыгны база шиитпирлеп болур деп, эш М. С. Горбачев СЭКП ТК-ның Пленумунга илеткелинге онзалап демдеглээн. Ынчангаш бистер сүттүң шынарын экижидер хемчеглерни ап турар бис.

Бо фермага саанчылап киргенден бээр чээрби чыл чедип тур мен, бо үениң дургузунда чылдың-на планныг онаалдаларны, хүлээлгелерни ажыр күүседип келдим. Эрткен ажыл-агый чылында бир инектен-не 2423 килограммны саап алдым, бо чылын оон хөй сүттү саап алыр. Партияның съездизин күш-ажылчы чедиишкиннерлиг уткуур дээш ажылдап турар мен.

Д. ОНДАР,
СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң саанчызы, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: эге организация, ооң ажыл-херээ

ШЫНАРЖЕ САГЫШ САЛЫЫШКЫН

Кызылдың сүт комбинады найысылалда мурнакчы коллективтерниң бирээзи. Эрткен чылын бараанныг продукция, сайгарылга, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң, мал саржаа, сүт продукциязы, сливка бүдүрериниң планнарын коллектив чедиишкинниг күүсеткен. Бо чылдың бирги кварталында чамдык бергелер турза-даа, бараанныг продукция бүдүрер планын 96, сайгарылганы 102, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 98,7 хуу күүсеткен.

Коллективтиң кол өзээ — ында партия организациязы. Ам ында 13 коммунист бактаап турар. Микробиолог Т. Н. Хромных удурткан бо партия организациязы эки эгелээшкиннерниң организакчызы болуп, коллектив кежигүннерин сырый каттыштырып, бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажылче мобилизастап турар. Ында коммунистерниң мурнунда хүннүң кол айтырыы — продукцияның шынарының дугайында сагыш салыышкын.

— СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бистиң республиканың экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезин дүргедедир талазы-биле хүлээп алган доктаалын бистиң коллективтиң коммунистери, ажыл-ишчилери сеткил ханыышкын-биле таныжып, бедик көдүрлүүшкүн-биле ажылдап турар — деп, партия эге организациязының секретары Т. Н. Хромныхка ужуражы бээривиске чугаалады. Ынчангаш ажылды эки шынарлыг кылып, продукцияның шынарын бедидер дээш демиселге коллективтиң кежигүннерин кижизидерин партия организациязы оралдажып турар.

Партия организациязы шынар дээш демиселди каш чыл бурунгаар эгелээн. Бо бүдүрүлгениң онзагай талазы дүрген үрелинчел продукциялар бүдүрүп, сайгарар болганда, ажылды шыңгыызы-биле деңдески организастаары, ооң бедик шынары негеттинер. Ынчангаш коммунистер партия организациязының бир хуралынга шынарны башкарарының комплекстиг системазын бүдүрүлгеге нептередир дугайында айтырыгны чугаалашкан. Ол талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылып, ооң күүселдезин контрольдап, коммунистерни шынар дээш демиселге идепкейлиг киириштиргениниң түңнелинде ол системаны каш чыл бурунгаар нептереткен турган.

Өй-шаанда хүлээп ап, контрольга алган шиитпирлер бүдүрүлгениң тус-тус участоктарынга ажыл-херекти экижидеринге салдарны чедирер. Оон өске-даа чижектерни бо партия организациязындан көрүп болур. Чижээ, 1985 чылдың январьда партияның ажык хуралынга бүдүрүп турар продукцияның шынарының дугайында айтырыгны база тургузуп, кол технологтуң хүлээлгезин күүседип турар Т. Б. Смирнованың илеткелин дыңнаан. Продукцияның шынарынга хамаарылгалыг факторлар-ла хөй. Оларның бирээзи — бүдүрүлгеге кээп турар чиг эттиң шынары болур. Ынчангаш бүдүрүлгениң специалистери продукцияның шынарын бедидер дээш чамдык ажылдарны чоруткан.

Чижээ, комбинаттың специалистери сүт-бараан фермаларынга чаңгыс эвес удаа барып, сүттүң санитарлыг деңнелин, ону соодуп турар байдалын, фермаларның лабораториялар, реактивтер, херекселдер-биле хандыртынганын хынааннар. Бо ажылды план ёзугаар көдээ ажыл-агый продуктуларын садарының болгаш шынарының талазы-биле күрүне инспекциязының, көдээ ажыл-агый эргелелдериниң төлээлекчилериниң киржилгези-биле чорудуп турар. Кандыг бир четпестер илерээнде ажыл-агыйларның удуртукчуларынче бижик чорудуп, четпестерни чайладырының хемчеглерин алырын диләп турар.

Комбинаттың бүдүрүп үндүрүп турары сүт продукциязының шынарын ам-даа экижидери негеттинип турар. Эрткен чылын бирги сорттуң сүдү 46, ийиги сорттуу —48,6 хуу кирген, а 5,4 хуузу сорт чок болган. Бо чылдың эрткен айларында эрткен чылга деңнээрге бирги сорттуң сүдү көвүдээн, сорт чок сүттү совхозтарга дедир эгидери эвээжээн. Эрткен чылын бүдүрүп турар продукцияның шынарының талазы-биле күрсадыг инспекциязының талазындан чээрби бир удаа регламация келген.

Продукцияның шынарын экижидери-биле комбинатта чүү кылдынганыл? Технологтуг дериг-херекселдерниң солуушкунун чорудуп, гомогенезаторну тургусккан. Ооң түңнелинде сметананың шынары экижээн, ажыг эвес апарган.

«Чиг эт бүрүзүнден эки шынарлыг, эң хөй продукцияны алыр!». Ындыг лозунгнуң адаа-биле коллективке социалистиг чарышты калбартпышаан, партия организациязы бот-боттарынга ажыктыг байдалдарны тургузар, чиг этти совхозтардан дужаарын көвүдедир, оон шынарын экижидер дээш республиканың ажыл-агыйлары-биле агроүлетпүр харылзаалары улам ынай быжыглаар сорулганы салган.

Бо талазы-биле айтырыгларны партия хуралдарынга чугаалажып, аңаа хүлээп алган шиитпирлер күүселдезинге контрольду боттандырып турар.

Бүдүрүлге, социал-амыдырал айтырыглары-биле чергелештир продукцияның шынарының айтырыгларын партияның ажык хуралдарынга чугаалажырын ам-даа уламчылап, мурнундагы хуралдарның хүлээп алган шиитпирлерин коммунистерге дыңнадып, ол хуралдарга коллектив кежигүннериниң хөй кезии олуржуп турар.

1985 чылда сүттүң массалыг бүдүрүп үндүрүүшкүнүнүң сезонунга белеткел талазы-биле айтырыгны февральда партияның ажык хуралынга сайгарган. Аңаа кол инженер В. Н. Федотовтуң илеткелин дыңнаан. Хөй сүттен продукция бүдүрүп үндүреринге белеткел — чугула үе-чада. Ол талазы-биле тускай хемчеглерни ажылдап кылгаш, хуралга бадылаан. Ону ыяап-ла күүседирин кол инженерге болгаш дузалал салбырларның начальниктеринге дааскан. Ол ышкаш сезонга белеткелдиң чоруп турарын хынаар комиссияны тургусккан, ооң түңнелдерин партияның дараазындагы хуралынга коммунистерге дыңнадырын аңаа дааскан турган. Ынчангаш ол шиитпирниң күүселдезин март айда хынаан. Хемчеглерниң хөй кезии күүсеттинген.

Партия организациязы бодунуң хуралынга уставтың негелделерин, партийжи даалгаларны, бүдүрүлге планнарын күүседип турарының дугайында коммунистерниң дыңнадыгларын доктаамал дыңнаарын практикалап келген. Чижээ, партийжи даалгаларны күүседип турарының дугайында коммунистер: кадр килдизиниң начальниги Н. М. Ульянова, ажылчын Г. Г. Шутова, чолаачы А. В. Попов, эш хуу судунуң ажылының дугайында коммунист Г. В. Сальмакованың отчёттарын партия хуралдарынга дыңнаан. Ол таварылга эвес. Коммунистерниң партийжи даалгаларны кайчаар күүседип турарындан, коллективке быжыг сагылга-чурумну тургузарындан хөй чүүлдер хамааржыр. Коммунистерниң отчёттарын дыңнап турар үеде оларның эш-өөрүнүң берген саналдарын боттандырганы бүдүрүлгеге күш-ажылдың болгаш бүдүрүлгениң сагылга-чурумун экижидеринге идигни берген. Профэвилел комитединиң, эш хуу судунуң, өске-даа хөй-ниити организацияларының ажыл-чорудулгазы идепкейжип турар.

Сүт комбинадының коллективи он бирги беш чылдың доозукчу чылының планын декабрь 29-ка чедир күүседирин, чаа техниканы, мурнакчы технологияны нептереткеш 15 муң рубльдиң камналгазын чедип алырын, пландан ажыр 60 муң рубльдиң бараанныг продукциязын, 18 тонна мал саржаан бүдүрерин, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бир хуу бедидерин хүлээнген. Ол чарыштың мурнуку одуругларында коммунист Г. В. Сальмакова удурткан аппарат цеги, коммунист Г. Д. Фадиенко удурткан диетцех, бүдүрүлгениң хоочуннары: Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаттары Н. Т. Долженко, Р. Т. Киселева, П. П. Сапегина олар ышкаш мурнакчылар кирген.

Шынар дээш демиселди партия организациязы уламчылавышаан. Бо чылдың бирги кварталында чамдык кол көргүзүглер талазы-биле план чедир күүсеттинмээн, сүттүң шынары чогуур деңнелде эвес апарган. Ооң чылдагааны чүдел? Чүнү кылза экил? План күүсеттинмээниниң кол чылдагааны совхозтардан сүт бирги кварталда эвээш кирген. Барык шупту он тос ажыл-агый ону күүсетпээн. Сүттүң шынарының аажок баксырай бергениниң чылдагааны ажыл-агыйлардан келген сүттүң бактерия талазы-биле байдалы сорт чок болуп турарында. Бирги кварталда ажыг сүт чорудар таварылга болбаан. Ынчалза-даа ажыл-агыйларже сүттүң шынары багай дээш дедир эгидер чорук ам-даа улуг. Ынчангаш партия организациязы, коллективтиң удуртулгазы ажылда шиитпирлезе чогуур өске-даа айтырыгларже кужениишкинин мөөңнеп турар.

В. МААДЫР,
«Шынның» корр.

Бир каттыжыышкында

АРГАЛАР БАР

Чадааның районнар аразының «Сельхозтехника» каттыжыышкыны Чөөн-Хемчик, Сүт-Хөл, Өвүр, Мөңгүн-Тайга районнарның автомобиль, трактор, комбайн септелгезин чорудуп турар. Март айның ортан үезинде «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынның № 463 КМК-зының тутканы чаа баазаже көжүп эгеледивис. Мында чижеглеп санаан 600 септелге кылыр күчүлүг септелге мастерскаязы (эрги мастерскаядан 5 катап улуг), диагностика кылыр чер, улуг котельная, административтиг бажың, автоматчыткан масло кудар черлиг, чылыг масло складызы бар. Дериг-херекселдерни четчелеп тургусккаш, бүдүрүлге күчүлерин долузу-биле ажыглаар болза, чаа бааза биске улуг аргаларны бээр, септелге ажылдарының шынары база экижир ужурлуг.

Ам дээрезинде көжүүшкүн уламчылап, дериг-херекселдерниң эдиктирилгези чоруп турар. Септелге мастерскаязын чаа черже көжүрзе-даа, ында тургустунган дериг-херекселдер четче бүрүн эвес болуру долу күш-биле ажылдаарынга шаптык болуп турар. Баазаның бирги ээлчээ ажыглалга кирип турары бо, ам ийиги ээлчээн тудар. Кедизинде барып, маңаа улуг септелге-бүдүрүлге төвү тургустунар.

Эрткен чылын каттыжыышкын ниитизи-биле продукция сайгарарының планын 98,9 хуу кылдыр күүсеткен. Материал-техниктиг хандырылга баазазы болгаш сүт-бараан фермаларының механизмнериниң, дериг-херекселиниң техниктиг ажаалда станциязы багай ажылдап, коллективти дедир тырткан. Бо чылын четпестерни эдер талазы-биле элээн ажылдарны кылган бис. Ооң түңнелдери багай эвес. Доозукчу чылдың бирги кварталының продукция сайгарарының планын 107,6 хуу, бараанныг продукция бүдүрерин 107,4 хуу кылдыр күүсеттивис. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын база боттандырган бис.

Бистиң кылып турар кол ажылывыс — часкы, күскү хову ажылдарынга техника септелгези. Тракторлар септелгезин ниитизи-биле эки, кварталда 45 трактор септээр тургаш, 64-тү септедивис. 30 автомашина септээр планывысты 45 чедирдивис. 13 К-700 деп күчүлүг тракторларның 12-зи, 30 Т-150-нерниң шуптузу хову ажылдарынче үнеринге белен. Дугуйлуг 77 МТЗ маркалыг тракторларның 70-ни белен.

Ажылывыста четпестер ам-даа барын демдеглээри чугула. Бирги кварталда септээр ужурлуг турган 18 комбайнның чүгле чаңгызы септеттинген. Мындыг байдал чүге тургустунуп келгенил деп айтырыгга бистиң болгаш ажыл-агыйлар удуртукчуларының организас чок, шүшпең болганында деп харыылаар апаар. Кышкы үеде техника септээр эптиг, чылыг бааза турбааны шын-на харын, ынчалза-даа септелгени чорудуп болурунуң аргалары турган. Чамдык ажыл-агыйлар удуртукчуларының «Комбайнда чүү боор, чайын, дүжүт ажаалдазының бетинде, каш хонук иштинде септеп аар» дээн чижектиг болалдары черле шын эвес. Бистиң талавыстан, ийиги кварталда комбайн септелгезинче улуг кичээнгей салып, чедир кылбаан ажылывысты өйүнге чедирер сорулгалыг бис.

Ам хову ажылдары эгелей берген. Суггаттыг шөлдерни суггарар, суг чашканналдырар машиналарның септелгези оожум чоруп келген. Ол машиналарны тракторларга аскан турар ужурлуг, ынчалза-даа совхозтар бо ажылды кылбайн, тракторларны өскээр ажыглап турар. Оларның септелгезин дүргедетпес болза хоржок, оон башка районнар аразының Чадаанада «Сельхозхимия» каттыжыышкынының, суггарылга системаларының эргелелиниң, совхозтарның болгаш бистиң аравыска чардынган суггаттыг черлерден магадылалдыг дүжүт алыр дугайында керээ күүсеттинмейн барып болур.

Он бирги беш чылдың эрткен дөрт чылының түңнелдери-биле «ГАЗ-52» моторларының септелгези пландан хожудап турар. Чылда ол марканың 400 моторларын септээр ужурлуг бис, а херек кырында биске хамааржышкан девискээрден ынча үрелик мотор кээри болдунмас. Ынчангаш Сельхозтехкүркомунуң талазындан ажылды хуваап тура, бо айтырыгны өөренип көөрү чугула болуп турар.

Ажылды экижидериниң бир чугула негелдези — күш-ажылдың сагылга-чурумун экижидери, коллективке кижизидилге ажылын күштелдирери болур. Ажыы-биле чугаалаарга, бо талазы-биле чедир кылдынмайн турар чүүлдер көвей. Эрткен чылдарның деңнелинге бодаарга, бо чылын ажыл шагының чидириглери эвээжезе-даа, бирги кварталда 54 прогул бар болган. Профилактика чөвүлели, эш хуу суду, профэвилел комитети доктаамал ажылдап, сагылга-чурумну быжыглаар талазы-биле хемчеглерни ап турар.

Ажылчыннарның бот-харыысалгазын бедидип, көдээ ажыл-агый техниказын улам шынарлыг септээри, доозукчу чылды күш-ажылчы чедиишкиннер-биле төндүрери, камналгалыг, хумагалыг болуру — каттыжыышкынның коллективиниң сорулгалары ол. Ону боттандырарының аргалары бисте бар.

С-Д. ОНДАР,
Чадаанада районнар аразында «Сельхозтехника» каттыжыышкынның эргелекчизи.

ДОЛУ КҮШ-БИЛЕ АЖЫЛДААР

Кызыл-Мажалыктың эът комбинадының коллективи бирги кварталдың планын ажыр күүсеткен. Эът бүдүрериниң планын 111 хуу, колбаса кылыгларының — 103 хуу боттандырган. Бараанныг продукцияны сайгарарының хемчээли база күүсеттинген.

Бүдүрүлгениң цехтери Тиилелгениң 40 чылын төлептиг уткуур дээш немелде хүлээлгени алган. Пландан ажыр 100 муң рубльдиң продукциязын бүдүрер, ол хире рубльге ону сайгарар хүлээлгелиг. Пландан немей бирги категорияның 55 тонна артынчы продукцияларын бүдүрерин, үстерниң шынарын экижидерин, продукцияның бот-үнезин 0,6 хуу эвээжедирин комбинат хүлээнген.

Иштики курлавырларны ажыглап тургаш, камналга-хумагаладды чедип алыр сорулга салдынган. Кывар-чаар чүүлдерни, электри болгаш чылыг энергияларын камнап алганындан 980 рубльдиң камналгазы алдынар.

Ай-квартал планы күүсеттинип-даа турза, ниитизи-биле дөрт чыл планын бүдүрүлге чүгле 89,8 хуу чедирген. 445 муң рубльдиң продукциязын комбинат чедир бербээн. Ынчангаш бо хожудаашкындан уштунар сорулга-биле, беш чылдың сөөлгү чылында күжениишкинниг ажылдаары негеттинип турар.

Күш-ажылдың сагылга-чуруму ам-даа сула деңнелдиг. Ооң түңнелинде эрткен чылын муң ажыг кижи-хүн үстүрген. Прогул дээш 45 кижини үндүрген. Ажылга харыысалга чок чоруктар ам-даа таварыжып турар. Ниитизи-биле бо чидириглер комбинаттың бир неделя дургузунда ажылдаваанынга дең болуп турар.

Бүдүрүлгениң удуртукчулары, хөй-ниити организациялары ажылды организастаарынче, кадрларның харыысалгазын бедидеринче угланган хемчеглерни ынчангаш ап чорудары чугула. Ажылды экижидеринге хана солуннарны ажыглавайн турар. Эът комбинадының даштында аскан «Олар бисти бужартадып турарлар» деп стенд куруг. Озалдаан, прогулдаан, арагалаан кижилерни аңаа чырыдып, үезинде хемчээн ап турган болза, чурум үрекчилериниң саны ол хире көвүдевес турган ийик.

Мурнакчыларның дуржулгазын нептередиринче кичээнгей угландырары чугула болуп турар. Комбинатта хөй чыл ажылдаан мурнакчылар эвээш эвес. Ол ышкаш социалистиг чарыштың кижизидикчи ролюн бедидер, шаңнап-мактаар аргаларны чаарты көөр айтырыгларны шиитпирлээри чугула болуп турар. Чүгле долу күш-биле ажылдап тургаш, беш чылдың сөөлгү чылының планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседип болур.

ЧУРУКТАРДА: колбаса цехиниң мурнакчы ажылчыны К. Кужугет; (адаанда чурукта) ажылчыннар В. Кужугет, Л. Куулар, Т. Сарыг-Доңгак, Ю. Ховалыг; холодильникте мастер Н. Монгуш болгаш ында ажылчын Д. Болат (ортузунда чурукта).

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотолары.

ЧЕДИР ДЕРИП ТУРГУЗАР

Бо каттыжыышкынга келгеш, чолаачылап турдум. Ынчалза-даа кадыым байдалы-биле ол ажылымны кааптар ужурга таварыштым. Техникага сонуургалым септекчиниң мергежилин шиңгээдип алырынче мени албадапкан. Хоочун ажылчын Д. Саттың өөреникчизи мен деп бодумну санап чоруур мен. Ам трактор моторлары септеп, тускайлаң ажылдап турар апардым. Күш-ажылчы көргүзүглерим багай эвес. Септелге мастерскаязының мурнакчылары дарган И. Зайцев, слесарь-аппаратчы К. Кара-Моңгуш олар коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары, хүн нормазын үргүлчү 120—130 хуу кылдыр күүседип турарлар. Олар болгаш моторист Ө. Кара-Сал, слесарь Н. Ермолаев ышкаш эштеримге дөмей болурун кызыдып, ажылымның чажыттарын ам-даа ханызы-биле билип алырынче чүткүлдүг мен.

Март айда чаа баазаже көжүвүс. Септелге мастерскаязының девискээри чырык, делгем, амгы үениң дериг-херекселдерин тургускан. Ам чүгле эки ажылдаары арткан деп болур. Ынчалза-даа чаа черге ажылывыс хөнүгүп чадап туруп берген. Мен эрткен айда 4 мотор септээн кижи мен, а бо айның 10 хонуунда чүгле чаңгысты улуг күш үндүрүп тургаш, септеп доостум. Ооң чылдагааны чүдел?

Тургузуп каан дээним дериг-херекселдиң хөй кезии ам-даа ажылдавайн турар. Чондурар, өрүмнээр станоктар, моторну азып алгаш, дескиндирер стенд ажылдавас-тыр. Эрги арга — хол-биле чууктаарынче кирип тур бис. Дериг-херекселдерни дүрген хөделдирип эдиктирери чугула. Моторларны адырып, чуггаш, септекчилерге эккеп бээр чер база чок.

Септелгени шынарлыг чорудары чугула. Кылганнай чаңгыс ыяк кылыр херек. Ынчалза-даа артык кезектерниң чедишпези, совхозтарның септезин дээш бисче чорудуп турар моторларының чамдык кезектерин тоймаглап каапкан чедип келири ажылга шаптыктыг-дыр. Четче эвес моторну септээш, четчелээр деп чүве белен эвес. Болта, ээрил чижектиг үрмек кезектер тывылбайн баргылаар, ону совхозтардан бисче четче чорудуп турар болза, септелге дүргедээр, артык чарыгдал үнмес ийик.

К. КУУЛАР,
Чадаанада районнар аразында «Сельхозтехника» каттыжыышкынның моторизи.

«Сельхозтехниканың» чаа баазазында дериг-херекселдер ам-даа чедир тургустунмаан. Ооң чылдагаанын кол инженер Э. Ондар дериг-херекселдерниң четче эвес кээп турары-биле болгаш тускай мергежилдиг электриктерниң, эдикчилерниң чогу-биле тайылбырлаар. Станоктарны электри шиңинге кожар электри кабели Сельхозтехкүркомнуң Кызылда баазазында безин чок. Бир эвес мындыг байдал-биле эптежип, дарый хемчеглерни албас болза, план күүселдези бергедеп, ажыл сандарап болур. Ону болдурбазы-биле каттыжыышкынның удуртулгазы шиитпирлиг хөделир, а Сельхозтехкүрком бо талазы-биле дуза көргүзер апаар.

ШҮШПЕҢ ЧОРУКТУҢ УРЖУУ

Часкы тарылгага белеткел ажылдары амгы үеде чугула черни ээлеп турар. Районнуң хайгыылчылары совхозтарның көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезин, хову турлагларының белеткелин, механизатор кадрларының четчелээшкинин хынап көрген.

«Искра» совхозтуң Чаңгыс-Хадың хову бригадазы (бригадири Сат Шооча) часкы хову ажылдарынга белеткелди шынарлыг чоруткан. Янзы-бүрү марканың он тракторун, хөрзүн болбаазырадыр, чажар агрегаттарны септеп, четчелээш, хову турлаанда чедирип алган. Ында ниити чуртталга бажыңын, кызыл-булуңну, столоваяны эки дерип, септээн. Бригадага ийи ээлчег-биле ажылдаар механизаторларны четчелээш, оларга техниканы быжыглаан. «Чыраа-Бажы» совхозтуң Хорум-Даг салбырында Куулар Шудуй-оолга удурткан бот-орулга-чарылгалыг бригада часкы хову ажылдарынга киржир бүгү техниканы белеткеп алган. Амгы үеде бригаданың кежигүннери часкы суггарылгаже кирипкен.

Часкы хову ажылдарынга белеткелди чамдык СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг, «Хөндергей» ышкаш совхозтарда ам-даа оожум чорудуп турар. СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Бора-Хөл хову бригадазының хову турлаа белен эвес. Механизаторлар чурттаар ниити чуртталга бажыңының, столоваяның, кызыл-булуңнуң печкалары бузук, чамдык соңгаларның көзенектериниң шили чок, чугайлаттынмаан. Часкы сезонга ажыглаар кожуг машиналарының чамдык кезектери четчелеттинмээн, оларның белдирлерин, дугуйларын үс-биле чагбааны илерээн. Үрезин арыглаашкынының багай организастаан. Солуп алганы 240 тонна сула үрезининде кырлыг-кара, карасула, чочак-тараа болгаш өске-даа бок үнүштер хөй. Ол хире хөй үрезинни арыглаарынга, ону хораннаарынга хөй кижи кужу херек, ындыг турбуже шанда чүгле алды кижи ажылдап турар.

«Хөндергей» совхозтуң Ак-Баалык хову бригадазының турлаанда байдал кончуг дүвүренчиг. Хөрзүн болбаазырадыр болгаш үрезин чажар машиналарның септелгезин барык кылдынмаан. Оларны ажык шөлде чурум-чыскаал чокка бөле тургузуп каан хевээр. Хайгыылчылар хынап келген хүнде ол техниканы аайлап тургузар, септээри-биле механизаторлар хову турлаанда келген. Совхозтуң кол инженериниң хүлээлгезин күүседип турар Николай Ооржак чоокта чаа ажылдап кирген. Көдээ ажыл-агый машиналарын септээринге чеже хире, кандыг артык кезектер хереглеттинерин ол орта билбес болган. Хову бригадири Сат Мижит-Доржу эрткен күзүн ажылдап киргеш, ооң соонда билиг бедидериниң курузун доосаш келзе-даа, ажылдың байдалын эки билбес. Механизаторлар ийи ээлчегде ажылдаар хамаан чок, чаңгыс ээлчегге безин чедишпес. Совхозта кол агроном чок, ажылын каггаш чорупкан. Хову турлаа септеттинмээн, печкалар бузук хевээр турбушаан. Оларны септээринче эгелеп кирбээн.

«Хөндергей» совхоз ногаа болгаш картофель өстүрер ажыл-агый. Ында 260 тонна картошка үрезини шыгжаттынган. Подвалдың температуразы чогуур негелдеге дүүшпейн турарындан үрезини үнүп эгелей берген. Ногаа үрезиннери чогундан рассадалар ам-даа олуртунмаан.

Районнуң улусчу контролёрларының хыналдаларының түңнелдеринден алырга, часкы тарылгага белеткелди чамдык ажыл-агыйлар оожум темпилиг чорудуп турарын барымдаалааш, СЭКП райкомунуң совхозтарның удуртукчуларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының, районнуң агроүлетпүр каттыжыышкынында кирип турар өске-даа организацияларның харыысалгалыг ажылдакчыларының хуралын эрттирип, айыткан четпестерни кыска хуусаада чайлаткаш, часкы хову ажылдарынга бүрүн белеткелдиг кирерин дааскан.

Х. МОНГУШ,
Чөөн-Хемчик районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы.

ОЛЧАЛЫГ БОЛГАН

Республиканың аңныыр-тывыш ажыл-агыйының штаттыг база эки турачы аңчылары чыл бүрүде «чымчак алдын» тывар ажылды чорудуп турар. Алдын-на аңчы бүрүзүнге шат-чимис, тоорук, эм оът чыыр планны база берип турар. Ынчангаш аңчы кижилер планныг болганда, ону күүседир апаар. Берип каан планныг онаалдаларын күүсетпес, сагылга-чуруму кошкак аңчы кижи бодунга быжыглаан аңныыр девискээриндeн чарлып болур. Чүге дээрге, планын күүсетпес, аңныыр чурумун сагывас аңчының быжыглаан участогун хавыргаш, өске кижиге быжыглаар дугайында доктаал бар деп чүвени аңчылар эки билир. Ол доктаалды хүлээп алганы кончуг шын. Чүге дээрге, аңныыр участогу тараа шөлү-биле бир дөмей. Ол шөлден санныг өлүктү өлүргеш, күрүнеге дужаар болгай.

Эрткен чылдың аңныыр сезонунда республиканың аңчыларының мурнунда 800 муң рубльдиң өлүүн күрүнеге дужаар сорулга салдынган турган. Кадыр-берт тайга-сынга бистиң аңчыларывыс эрес-шудургу аңнааш, планныг онаалдазын ушчок ажыр күүсеткен. Аңчыларның тыпкан олчазының түңү 1437 муң рубль болган, 1984 чылдан эгелеп өлүк өртээн улгаттырганы аңчыларның материалдыг сонуургалынга-даа, берген онаалдаларны күүседиринге-даа идиглиг болган. Ооң түңнелинде бо эрткен аңныыр сезонунда белеткел черлеринге 348852 диин, 2600 киш кежи дужааттынган. Штатта санадып турар аңчы бүрүзү болгаш эки туразы-биле аңнаан аңчылар арбын кешти дужааган.

Планныг хүлээлгезин 6—7 катап ажыр күүсеткен аңчылар база хөй болган. Туранның аңныыр-тывыш ажыл-агыйының аңчылары Виктор Шатохин 4915 рубльдиң, А. Елькин 3000 рубльдиң өлүүн белеткел черинге дужааган. Сыстыг-Хемде аңныыр-тывыш ажыл-агыйының аңчылары Вячеслав Дамыкай, Николай Расекин, чаа тургустунган «Кызыл» аңныыр-тывыш ажыл-агыйының аңчылары Ф. Балязин, Г. Савин, Күңгүртүг суурда аңчылар Павел Начын, Константин Сурунгур база-ла олча-омактыг чанып келгеннер. Оларның кижи бүрүзү 2500—3000 рубльдиң өлүүн дужааган.

Эки шынарлыг, эң хөй өлүктү дужаар дээш социалистиг чарыш аңныыр-тывыш ажыл-агыйларының болгаш тус-тус аңчыларның аразынга калбарган турган. Республиканың аңныыр-тывыш эргелелиниң ажыл-агыйлары өлүк дужаар планын шупту ажыр күүседип, чедиишкинниг ажылдаан. Эң бедик көргүзүглерни Тес-Хемниң аңныыр-тывыш ажыл-агыйы чедип ап, чарышка тиилекчи болган. Бо коллективтиң аңчылары планныг даалгазын 115,4 хуу боттандырган. «Хемчик» аңныыр-тывыш ажыл-агыйының көргүзүглери база бедик болган.

Аңныыр-тывыш ажыл-агыйының ажыл-ишчилери он бирги беш чылдың доозукчу чылының планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседир, эки шынарлыг хөй өлүктү Төрээн чуртка бээр дээш шудургу ажылдаар сорулгалыг. Ону боттандырары — аңчыларның хүндүлүг хүлээлгези.

А. САНЧАТ,
охотовед.

КОРУМ-ЧУРУМНУ ЧУГААЛАШКАН

Арыскан суурнуң чурттакчылары көдээ Культура бажыңынга чыглып келгеш, оон олуттарын доллур ээлепкен. Хөй-ниитиниң корум-чурумунуң камгалалын күштелдирер, кем-херек үүлгедир чоруктарны болдурбас дугайында чугаа чурттакчыларның ол хуралынга болган. Район прокурору А. Ахмедов үстүнде айтырыгга хамаарыштыр аңаа дыңнадыг кылган.

Хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр чоруктарга удур, ниитиге ажыктыг ажыл кылбас, прогулдаар, арагалаар кижилер-биле демиселдиң районда күштелгенин ол тодаргай чижектерге көргүзүп чугаалаан. Корум-чурум үрээшкиннери болуп турар, ээзиртир арага ишкеш, кем-херек үүлгеткен таварылгалар районда ниитизи-биле эвээш эвес. Ол чүүлдерге удур демиселди күштелдирериниң чугулазының дугайында ханы чугаа ук хуралга болган.

Арыг-Үзүү көдээ Совединиң девискээринде кем-херек үүлгедиишкиннериниң саның шоолуг-ла кызырылбайн турарын айтыры чугула. Улусчу дружинаның ажыл-чорудулгазы үениң негелдезинге дүүшпес.

Чурттакчы чоннуң ниити хуралының киржикчилери хөй-ниитиниң корум-чурумун быжыглаар, каңгысталчак амыдыралдыг кижилер-биле демиселди күштелдирер дээш кандыг хемчеглер алза экил дээрзин санал-оналынга чугаалап турганнар.

О. ТҮЛҮШ,
Улуг-Хем район.

Ээ ёзу-биле көөр

САНАП ӨӨРЕНИР ХЕРЕК

«Ам кол чүүл — хожудаашкынны ажып эртери, кылдынмаан чүүлдерни чедир кылыры, планда көрдүнген бүгү чүүлдерни күүседири болур» деп эш М. С. Горбачев үлетпүр каттыжышкыннарының болгаш бүдүрүлгелерниң, колхозтарның болгаш совхозтарның база бүдүрүлге бригадаларының удуртукчулары-биле, специалистер болгаш эртемденнер-биле ужуражышкынынга чугаалаан. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң ажыктыг чоруун бедидериниң айтырыгларының талазы-биле республиканың чөвүлел хуралының салган сорулгалары үстүнде айтышкынга долузу-биле дүгжүп турар. Маңаа хамаарыштыр көдээ ажыл-агыйның эң чугула адырында — эът бүдүрүлгезинде амгы байдал болгаш айтырыглар кандыгыл? Ол дугайын бо чүүлде чугаалап турар.

1984 чылда республиканың шупту совхозтары күрүнеге бода болгаш шээр малдарны сатканындан 83 млн. 838 муң рубльди алган. Ооң аңгыда орулга чок болгаш орулгазы куду хемчээлдиг 65 совхоз 19 млн. 388 муң рубльди база оңгу беш чылдың ортумак деңнелинден ажыр эът саткан 56 совхоз 6 млн 130 муң рубльди немей алганнар. Шупту немелделер-биле катай-хаара 108 млн. 456 муң рубльди совхозтар чүгле күрүнеге эът сатканындан алган.

Эрткен чылын совхозтарның күрүнеге саткан бода малының 42 хуузу дээди, 33 хуузу ортумак, 18 хуузу ортумактан куду күштүг болгаш 7 хуузу арган болган. Шээр малдың 26 хуузу дээди, 47 хуузу ортумак, 18 хуузу ортумактан куду күштүг, а артканы арган болган.

Малдың чайгы семиртилгезин организастыг, эки чорутканының түңнелинде «Мурнакчы», «Кара-Хөл», «Мөген-Бүрен», ССРЭ-ниң 60 чылы аттыг, «Нарын», «Май 1», «Кызыл тараачын» болгаш оон-даа өске совхозтар күрүнеге семис бода малдарны 80—85 хуу чедир, шээр малдарны 80—88 хуу кылдыр сатканнар. Ол совхозтар 1984 чылда күрүнеге эът садар планын чедиишкинниг күүсеткеш, оон хөй немелде төлевирни алганнар. Тожу районнуң совхозтарының 1984 чылда күрүнеге саткан бода малының ортумак деңзизи 1983 чылда саткан бир баш бода малының деңзизинден 32, а Мөңгүн-Тайганың совхозтары 43 килограмм хөй болган. Малдың семиртилгезинче сагыш салыр, дааган ажыл-херээн ээ ёзу-биле көөр кижилер ындыг чедиишкиннерни чедип ап, бүгү курлавырларны болгаш аргаларны ажыглап турар.

ЭРТКЕН чылдың агаар-бойдузу малдың чайгы, күскү одар-белчиир семиртилгезинге кончуг таарымчалыг болган. Ынчалза-даа республиканың чамдык совхозтарының директорлары, тускай эртемниглери ол таарымчалыг байдалды ажыглап шыдаваан-нар. Республиканың совхозтары 2370 баш арган, 6849 баш ортумактан куду күштүг инектерни күрүнеге дужааган, 1 млн, 8 муң рубль каражалыг болган. Ооң иштинде Таңды районнуң совхозтары 224 муң, Барыын-Хемчиктиң 229 муң, Улуг-Хемниң совхозтары 328 муң рубль чедир албаан. «Шекпээр», «Найырал», «Улуг-Хая», «Чыраа-Бажы» болгаш «ҮТКА 25 чылы» совхозтар арган малдарны күрүнеге дужаагаш, тус-тузунда 57-ден 94 муң рубль орулганы чедир албаан. Сүт-Хөл, Улуг-Хем болгаш Чөөн-Хемчик районнарның совхозтары база күрүнеге чиик деңзилиг бода малдарны саткан. Ооң түңнелинде Сүт-Хөл районнуң совхозтары 58 тонна эътти, азы 82,5 муң рубльди, Чөөн-Хемчиктиң совхозтары 31 тонна эътти азы 44 муң рубльди, Улуг-Хем районнуң совхозтары 26 тонна эътти азы 23 муң рубльди чедир албааннар. Чөөн-Хемчик районда «Искра», «Чыраа-Бажы» болгаш СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтарның күрүнеге саткан бода малдарының чүгле 13—15 хуузу дээди күштүг болган, а ол-ла районнуң «Хөндергей» совхоз 186 бода мал саткан, олардан чүгле чаңгыс инек дээди күштүг болган.

Үстүнде чижек-саннардан алгаш көөрге, чамдык совхозтарның дирекциялары, зооветспециалистери мал семиртир «Тыва» болгаш «Сукпак» совхозтарга ынанып алгаш, боттарының совхозтарынга кылза чогуур курлавырларны — чайлаглаашкынны, күскү тараа хоорзуннарын четче ажыглавайн турар. Республиканың барыын талакы районнарында семиртилге каттыжышкынының «Тыва» совхозу 1984 чылда орулга чок ажылдаан. Аңаа хамааржыр совхозтар дугуржулга ёзугаар ооң семиртилге шөлүнге турар шарыжыктарын чогуур өй-шаанда, четчир мал чеми-биле хандырбайн турарлар. Бо дээрге дааган ажылынга харысалга чок чорук-тур. Ниитиниң өнчү-хөреңгизин оларның үнелевейн, ээ ёзу-биле көрбейн турары ол-дур. «Кижи бүрүзүнүң — ажылчындан министр чедир, инженерден академик чедир —күжениишкининиг болгаш инициативалыг, ак сеткилдиг ажылы негеттинер» деп эш М. С. Горбачевтуң чугаазын ажылга удуртулга болдурар ужурлуг бис.

СЕМИРТИЛГЕ каттыжышкыны тургустунар мурнунда, совхозтарның хөй кезии тус-тузунда семиртилге шөлдерлиг турган. Ам оларны ажыглавастаан. Совхозтар боттарының «кырган, семиртилге каттыжышкынынга дужааттынмас хире инектерин, чоннан садып алган малдарын ол ээн туруп турар семиртилге шөлдеринге тургузу семирткеш, күрүнеге дужаарын организастаар херек.

Республиканың совхозтары боттарының тус-тузунда хамаарышкан чер-девискээринде шаанда ада-өгбелериниң, чоннуң ажыглап чорааны, амгы үеде машина-балгат чедери берге, багай оруктуг чайлагларны ажыглавастаан, ынаар баар аът, терге оруун аштавастаан. Ол кур чыдар чайлагларны ажыглаары, чайгы одарлаашкын соонда улаштыр күскү тараа хоорзуннарынга малдарны кыштаглаашкынче үнгүже семиртири эргежок чугула. Чайгы семиртилге үезинде чамдык харысалга чок малчыннар хойларын бичии сургуулдарга кадартып кааш, боттары суурлар кезип, арагалап чоруур таварылгалар кайы хөй. Ындыг бот-харысалга чок, чалгаа, самчыгдакчы малчыннар-биле совхозтарның директорлары, зооветспециалистер, бригадирлер, партия болгаш профэвилел комитеттери, хөй-нийти организациялары шыңгыы демисежир, малчыннарның ажылынга хүн бүрүнүң контролюн тургузар үе келген.

Республиканың дыка хөй совхозтарында малчыннар ортузунга экономиктиг, зооветеринарлыг кичээлдерни организаставайн келген. Кичээлдерни эрттирип-даа турза, оларның шынары куду, эреңгей. Совхозтарда бухгалтерия ажылдакчылары, экономистер малчыннарга экономика азы камналга талазы-биле ийикпе амгы үеде күрүнеден берип турар немелде өртектерниң дугайында лекция, беседаларны, тайылбыр ажылдарын чогуур негелдеге чедир чорутпайн турарлар.

Үстүнде ажылдарны эде организастаарынга районнарның агроүлетпүр каттыжышкыннарының чөвүлелдериниң сан-хөө ажылдакчыларының талазындан боттуг, практиктиг дуза база эвээш. Ону дарый эдери, кижи бүрүзү бодунуң кылган ажылының болгаш ооң төлевириниң аразында харылзаазын ыяк билген турар кылдыр санап өөренири чугула.

Көдээ ажыл-агыйның удуртукчулары, ооң сан-хөө ажылдакчылары болгаш республиканың база районнарның агроүлетпүр каттыжышкыннарының кежигүннери демниг күш-биле деңге ажылдап, боттарының харысалганы бедидип, онаашкан ажыл-херекти ээ ёзу-биле көрүп, орулгазы куду болгаш орулга чок ажылдап турар совхозтарны мурнакчыларның деңнелинге чедирери негеттинип турар. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң ажыктыг чоруун бедидериниң айтырыгларының талазы-биле республиканың экономиктиг чөвүлел хуралының салган сорулгазы ол.

Х. ЧЫМБА,
Тыва АССР-ниң көдээ ажыл-агый продуктуларын садарының болгаш шынарының талазы-биле күрүнениң кол инспекторунуң оралакчызы.

ЧУРУКТА: Кызылдың харылзаа белдириниң хоочун ажылдакчылары (оң таладан) А. Н. Борисова, С. Ш. Абубакирова аныяктарның дагдыныкчылары. Александра Николаевна почта черинге 38 чыл операторлап, ам-даа макталдыг ажылдавышаан. Ол дыка хөй аныяктарны бодунуң мергежилинге өөреткен.

Софья Шарифуловна хоорайның организацияларынга почта чедирилгезинге хөй чыл ажылдап келген. Ол ам төп почта черинде операторлап турар, Чагааларны, бижиктерни, солуннарны, журналдарны чонга чедирерни ол саадал чокка күүседип, ажылынга кызымаан үнеледип келген.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

ДЕПШИЛГЕЛИГ АРГА-БИЛЕ

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң ажыктыын бедидеринче угланган хемчеглерниң аразында кол черни ажыл төлевириниң болгаш күш-ажылды организастаарын сайзыраңгайжыдарының айтырыглары ээлээр деп СЭКП ТК-ның май (1982 ч.) Пленуму чугулалап айыткан болгай. «Эң-не кол чүве—кылган ажыл-биле алган акшаның аразында дорт харылзааны ажылчын бүрүзүнүң көрген, билген турары болур» — деп аңаа демдеглээн.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң болгаш ооң дараазындагы Пленумнарының шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш Чөөн-Хемчик районда «Чыраа-Бажы» совхозтуң парткому болгаш дирекциязы тускай хемчеглерни ажылдап кылган. Чер ажылының коллективтерин бригада керээзи-биле ажылдаар кылдыр эде тургускан болгаш 1984 чылда ховушөлдүң 8 звенозун тургускан. Оларның составында бежен алды кижи бар. Бо звеноларның ниитизи-биле быжыглаттынган шөлү 1954 гектар, ооң 594 гектары тараа культуралары тарыыр шөл. Ол звенолар эрткен чылын ниитизи-биле 185 муң рубльдиң продукциязын бүдүрген. Ооң иштинден Даңгыт-оол Саттың удурткан звенозу—19789, Дыртыына Ооржактың — 34664, Белек-оол Ооржактың — 32821 рубльдиң продукциязын бүдүрген. Ботрулга-чарылгалыг звеноларның чыл дургузунда авансылаттынган акшазының ниитизи — 23881 рубль. Продукция дээш немелде төлевирге алган акшазы 16640, а пландан ажыр продукция бүдүргени дээш шаңнал акшазын олар алганнар.

Дагыр-Шеминиң Ч. Монгушка, Хола-Караганның Ш. Кууларга, Чыргакының М. Кууларга удурткан звенолары база бригада керээзи-биле ажылдап турган. Ынчалза-даа олар үре-түңнел чок ажылдаан. Оларга кижи күжү, техника болгаш быжыглаан шөл турган бе? Ийе, турган. Чүгле организастыг чоруктуң четпези оларны мындыг байдалга чедирген.

Эрткен чылдың частырыглары катаптавас дизе чүнү канчаарыл? Бирги ээлчегде звено, бригада бүрүзүнүң ортузунга күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаары, онаашкан ажыл-херээ дээш кежигүн бүрүзүнүң харысалгазын бедидери, отчёт-учётту шыңгыырадыры чугула. Бригада керээзи-биле ажылдың ажыктыының дугайында тайылбыр ажылын кежигүн бүрүзүнге билдингир чорудар херек.

Бригада керээзи-биле ажылдың ажыктыг талаларын боттарының дуржулгазы-биле чедип ап турар Д. Ооржак, Д. Сат ышкаш малда звено удуртукчуларынга база чоргаарланыр бис. Бо чылын олар харын-даа күрүнеге дужаар аныяк иртчигештерни, шарыларны хүлээп алыр деп эгелекчи саналды идип үндүрген. Ол эгелээшкинни совхозтуң дирекциязы деткээн болгаш тускай нодаанарны бо хүннерде оларда хүлээдип берген.

Ынчангаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн болгаш курлавырларның камналгазын бедидер бо депшилгелиг арганы адыр болганга шиңгээдир талазы-биле ажыл совхозта багай эвес. Ындыг-даа болза, совхоз мал ажылдыг болганда, керээ-биле ажылдаарынче бо адырны база бүрүнү-биле угландырза эки.

Бо чылдан эгелеп Ак-Хаяның хойжу бригадазын бригада керээзи-биле ажылдаарынче шилчидер деп шиитпирлээн. Чоорту Дөң-Терек сүт-бараан фермазын база бригада керээзи-биле ажылдаарынче шилчидерин тускай эртемниглер-биле сүмележип турар бис.

Бригада керээзи-биле ажылдаар кылдыр совхозтуң автопарыгының, тудугнуң коллективтерин шилчидерин өөренип көөрү база-ла чугула деп санаар мен. Черле ынчаш көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларынга бригада керээзин нептередири чугула дээрзин үстүнде адаанывыс сан-чурагайлар бадыткап турар.

О. КАРА-САЛ,
Хорум-Даг салбырының эргелекчизи.

ТИИЛЕЛГЕ-40

ДЕЛЕГЕЙ БАЙЫРЛААР

ПРАГА. В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнде социалистиг Чехословакияның бүдүрүлгелеринге ажыл хүнү ленинчи, шалыпчы ёзу-биле ажылдаар деп кыйгырыг-биле эгелээн. Тиилелгениң чоокшулап келген 40 чылынга алдар болдурган бүгү улустуң күш-ажылчы ээлчээ ол хүн ынчалдыр эгелээн. Ол байырлал Совет Армияның Чехословакияны хостааның 40 чыл оюу-биле база капсырлажып келген.

Бүдүрүлге коллективтериниң сорулгалары янзы-бүрү, ынчалзажок оларның шуптузун бөгүн социалистиг чарыштың эң бедик нептерели, күш-ажылдың эң-не бедик бүдүрүкчүлүү каттыштырган. Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүннери чурттарының социалистиг экономиктиг интеграциязын улам ыңай хаһыладырының, кады ажылдажылгазын сайзыраңгайжыдарының болгаш хөгжүлдезиниң Комплекстиг программазын боттандырарынга киржип турар ЧССР-ниң кол-кол заводтарының база фабрикаларының коллективтери өнүктериниң чедиишкиннеринге ээ ёзу-биле сонуургалдыын көргүзүп турар. ЭДЧ кежигүннери чурттарның Москвага дээди деңнелге болган экономиктиг чөвүлел хуралының түңнелдерин чехословак 400 чыгам бүдүрүлгелер херек кырында быжыглап турар. Совет өнүктер-биле бүдүрүлге кооперастаашкынының болгаш специализациязының калбак хөгжүлдези кады ажылдажылганың чаа хевиринден — дорт харылзааларны тургусканындан илергейлеттинип турар. Интернационалчы ол эгелээшкинниң эгелекчилери кылдыр ЧССР-де Пльзень хоорайда В. И. Ленин аттыг «Шкода» комбинатты болгаш Харьковтуң турбина заводун, Мартин хоорайда машина тудуушкун заводун болгаш Белоруссияның автозаводун, Дубницеле «ЗТС» заводту болгаш Кировоградтың тракторлар гидроагрегаттарының заводун дүрүм ёзугаар адап турар.

ЧССР-де интернационалчы күш-ажылчы ээлчег акы-дуңма ийи чурттуң улустарының бузулбас найыралының амыдыралчызын болгаш тургузукчу күштүүн көргүзүп турар.

• • •

БУЭНОС-АЙРЕС. Фашизмни ашкан Улуг Тиилелгениң 40 чылынга тураскаадкан байырлыг кежээ ССРЭ-биле культура харылзааларының аргентин ниитилелиниң Буэнос-Айресте бажыңынга «Москвадан Берлин чедир» деп лозуң-биле эрткен. Совет хөй-ниитиниң антисионисчи комитединиң даргазы, Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры генерал-полковник Д. А. Драгуновский баштаан ССРЭ-ден ында барган делегацияны ук хөй-нийти организациязының активчилери чылыы-биле уткаан. Дайынның кадыг-дошкун чылдарының, совет дайынчыларының болгаш бүгү улустуң эрес-дидим база маадырлыг чоруунуң, боо-чепсекти угаансарыыл чокка эндере бүдүрерингe удур, тайбың дээш СЭКП-ниң болгаш ССРЭ-ниң чазааның демиселиниң дугайында ооң чугаазын аажок улуг кичээнгей-биле дыңнаан.

Аргентинаның президентизиниң тайбың болгаш делегейге айыыл чок чорук дээш демисел айтырыгларының талазы-биле чөвүлекчизи Альдо Тессио делегацияны хүлээп алган.

Улуг Тиилелгениң 40 чылынга тураскаадкан байырлыг хурал найысылалдың «Сан-Мартин» театрынга болган.

• • •

НЬЮ-ЙОРК. Нацизмни болгаш фашизмни ашкан Тиилелге, ону чедип алырынга Совет Эвилелиниң шиитпирлиг салыышкыны делегейниң бүгү хөгжүлдезинге кайгамчык улуг салдарлыг болган деп, Афганистан Демократтыг Республиканың КНО чанында доктаамал төлээлекчизи М. Фарид Зариф медеглээн. — Бодунуң төөгүлүг ужур-дузазының талазы-биле мону харын чүгле Октябрьның социалистиг Улуг революциязынга деңнеп болур деп, чугаалаан. Немец-фашизмни болгаш япон милитаризмни чылча шапканының түңнелинде амгы үе төөгүзүнүң бүгү чорудулгазынга салдарлыг боттуг өскерлиишкиннер делегейге болган: социалистиг чурттарның бузулбас дем каттыштырылгазы тыптып келген, он-он чурттарның улустары колониализмниң кинчибегин ап октапкан болгаш хамааржыпас чорукту чедип алган, национал-хосталгалыг шимчээшкин быжыккан.

Делегейниң ийиги дайынының доозулганының 40 чыл оюу — Чер кырынга тайбыңны камгалап арттырар, боо-чепсектерни улам эндере бүдүрерин болдурбас болгаш ядролуг дайынның өртүнге бүрүн узуткаашкындан кижи төрелгетенни камгалап алыр дээш бүгү чүүлдерни кылырының эргежок чугулазының дугайында КНО кежигүннери бүгү чурттарга болгаш тайбынга хандыкшылдыг бүгү чурттарга сагындырыг база болуп турар деп, АДР-ниң төлээлекчизи чугаалаан.

• • •

НЬЮ-ЙОРК. Тайбың, хосталга, депшилге болгаш социализм деп сөстер Ленинниң ады-биле чарылбас холбаалыг. Төөгүлүг чаа үе-чадага —социализм үе-чадазынга эгени салган делегейге баштайгы социалистиг революцияның тиилелгезинге ажылчы чоннарны чедирип келген чаа хевириниң ёзулуг революсчу пролетар партиязын В. И. Ленинниң удуртулгазы-биле тургускан болгай деп, АКШ-тың Коммунистиг партиязының ТК-зының Политбюро кежигүнү, ТК-ның секретары Дж. Джексон «Дейли уорлд» солунга бижээн.

Ленинчи идеяларының кезээде дириг боттаныышкыны социал депшилгениң талазынга өндүр улуг чедиишкиннерниң чүгле кескү үлегер-чижээ эвес, харын Чер кырынга тайбыңны камгалап арттырарының күчүлүг магадылалы болу берген Совет Эвилели болуп турар. Делегейниң ийиги дайынынга фашизмни ашкан Улуг Тиилелгеге шиитпирлиг салыышкынны харын ССРЭ киирген. Ам, 40 чылдар эрткенде-даа Совет Эвилели дайын кыжанышындан делегейниң кижилерин хостап алыр дээш, быжыг тайбың дээш, боо-чепсектерни эндере бүдүрерин болдурбас, ядролуг күчүлерни узуткаар, Рейганның администрациязының делегейге доңнаштырарын оралдажып турары «сылдыстар дайыннарының» дерзии планнарын боттандырарынга удур, космосту милитаризастаарын болдурбас дээш демиселдиң авангардынга мурнуку хевээр чорбушаан.

Тайбыңның салым-хуузу дээш сеткили дүвүрээн бүгү кижилерниң кичээнгейн ядролуг болгаш космос боо-чепсектериниң талазы-биле ам Женевада чоруп турар совет-америк чугаалажышкыннарже хаара туттунган деп, америк коммунист демдеглээн. Ол чугаалажышкыннарның чедиишкинниг доостурунга таарымчалыг байдалдарны тургузарынга ядролуг ракеталарны болгаш массалыг узуткаашкынның чепсээниң өске-даа хевирлерин шенээрин, бүдүрерин база сайгара тургузарын бүгү-ниити хоруп соксадыры илдиг бээр ийик. Ядролуг чепсектерлиг бүгү күрүнелер ядролуг чепсекти бир дугаарында ажыглавас деп хүлээлгени Совет Эвилелиниң үлегерин ёзугаар боттарынга алган турары база эргежок чугула деп, ол айыткан.

Тайбың дугайында Ленинниң сөстери ам кажангызындан-даа артык чугула ужур-дузалыг кылдыр чаңгыланып турар деп, Дж. Джексон түңнелинде онзалап демдеглээн.

(СЭТА).

C.G.T
DOIT RESPECTE
LEVALLOIS et RENDRE LA BOUR

Муниципалитет эрге-чагыргаларының туразында хөделиишкиннеринге удурланыышкынның чыскаалы француз найысылалдың чанында Леваллуаның күш-ажыл биржазының бажыңының баарынга болган. Биржа бажыңының бир өрээлин профэвилел организациялары үр үениң дургузунда ээлеп, аңаа ажылдап турган. Леваллуаның барыын үзелдиг мэри профэвилел организацияларын ол өрээлден үндүр сывырган, Профэвилел организациялары трибуналга хомудал кылган болгаш мэрниң хөделиишкиннерни хоойдуга дүүшпес деп санаан. Ындыг турбуже профэвилел организациялары биржа бажыңының өрээлинче дедир кежүп келиринге хоорайның мэри амга чедир моондактап турар.

ЧУРУКТА: күш-ажыл биржазының бажыңының баарынга болган чыскаалдың үезинде.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ЭЛЬБАГА УЖУРАЖЫЫШКЫН

Үениң эртери дурген. Армия генералы А. Жадовтуң командылааны 5-ки гвардейжи армия кадыг-дошкун тулчуушкуннар соонда Эльба хемге үнүп келген болгаш аңаа генерал Ходжестиң 1-ги америк армиязы-биле уткужа бергенинден бээр үр-даа үе эртпээн ышкаш сагындырар. Ам 40 чыл болуп турары ол-дур. Ол дайынның төнеринге чедир ийи неделя артканда, 1945 чылдың апрель 25-те болган.

Эльбага ужуражышкын мурнунда үр болгаш дошкун демисел чоруп турган. Фашизмниң дүмбей күштери-биле канчаар-даа аажок улуг тулчуушкуннуң канчаар доостурун совет улус, ооң маадырлыг шериги шиитпирлээн. Совет солдаттың Тиилелгеге чедир оруу аар болгаш берге болган. Оларның бирээзиниң салым-хуузунуң дугайын маңаа чугаалаал. Киевтиң күрүне университединиң доозукчузу, эртемден-химик болурун күзеп чораан Алексей Кириллович Горлинский дыка хөй чажыттары-биле бир демей, дайынның баштайгы үезинде-ле фронтуже эки туралыап чорупкан. Ол дайынның оруктары-биле беш муң ажыг километрни эрткен, ол орук Эльбада Торгау деп немец хоорайга ону чедире берген. Сталинград, Харьков, Полтава, Кировоград, Курск эътпээнге улуг тулчуушкун, оон Днепрни, Мурнуу Бугту, Днестрни, Висланы, Одерни, Шпреени тулчуушкуннар-биле кешкени, оон ам-на адак соонда Эльба.

Эвилелчилер-биле ужуражышкынны тергиин эки сактып тур мен деп, А. Горлинский чугаалады. Бис оон-биле дайын хоочуннарының Совет комитединде чугаалажып ор бис. Аштырышкынның ажыг-бергезин-даа, тиилелгениң өөрүшкүзүн-даа көрген ийи солдат бис. Тиилелгениң чырык хүнүнге чедир чурттаваан-нарны, сээн-биле ол өөрүшкүзүн үлешпээннерни, энерелдиг күзелдерин боттандырып четтикпээннерни сактыры белен эвес. Ынчалза-даа олар дугайын чугаалаар херек.

— Бистиң шериивиске уткуштур америк армияның кезектери чоруп орарын билир турган бис. Ужуражышкын Эльбага болур ужурлуг турган — деп, мээң чугаамга эжим улашты. — 5-ки гвардейжи армияның шериглери күштүг шаап халдаашкын кылгаш, дайзынның камгалалын үзе шапкан болгаш көрдүнген хуусаадан эрте, Прешш, Торгау девискээрлеринге база Ризаның соңгу чүгүнге плацдармнарны ээлеп алгаш, Эльбаже үнүп келген. Американнар Мульде хемге саадай берген. Ийи шериг аразында 30—40 километр чер арткан. Ол кезек черде бөлүк-бөлүк гитлержилер удурланып турган. Олар бистиң шериглеривиске удур кедергей тулушкан, а американнарга аңаа-ла дужуп бээр мындыг.

Бистиң армиявыстың кол күштери гитлержилерниң амдаа шыырак бөлүгленишкиннеринге удур тулчуп, оларны чылча шаап турган, олар Берлинде боттарының шериинниң байдалын чиңгедирин күзээн. Армияның оң талакы флангызынга 34-кү гвардейжи корпус хөделип турган. Генерал Жадов ол корпусче армия штавының бөлүк офицерлерин байдалды тодарадып кээри-биле, а бир эвес херек болза, дуза көргүзери-биле чоруткан. Оларның бирээзи — мээң ам чугаалажып орар кижим, ынчаарда армияның артиллерия штавының начальнигиниң хүлээлгезин күүседип турган А. Горлинский.

— Апрель 25-те дүъш үезинде 58-ки гвардейжи адыгжы дивизияның 130-гу артиллерия полугунуң хайгаарал пунктузунга чедип келдим. Ол Эльба кежир көвүрүг чоогунга турган, а чогум көвүрүгнү дайзын үрегдеп каапкан. Торгауну кыдыглары, бүрүн шагының шивээзи хөлчок тода көстүп тур. Хенертен шивээниң суургазының бирээзинден бир чүве кылаш кынды. Стереотруба-биле дураннап көре бердим. Суургада ийи кижи тур. Холун чайып, алгырыштылар. Дыңналбас. Гитлержилер бе? Чок, ындыг эвес хире. Хеви өске. Көвүрүг чанынга бистиң өөрүвүс чеде берди. Дээрже кызыл ракета аттынып үнду. Харыы—ногаан ракетаны манап тур бис. Дугурушкан медээ ол чүве. Америк командылал-биле ол дугайын баш бурунгаар чугаалашкан турган. Ногаан ракета сураг, ынчалза-даа ол американнар-дыр деп даап болдап кагдывыс.

Бир-ле кижи Эльбаның соок суунче аңдарлы бер чазып чорааш, үрелген көвүрүгнү кежип келди. Ол 1-ги америк армияның 69-ку чадаг шериг дивизиязының разведка бөлүүнүң командири лейтенант Уильям Робертсон болду.

Ол баштайгы ужуражышкынның өөрүшкүзүн бижиири берге. Дыңзыг хол туттуп, куспактажып, өөрүп хөлзеп, бөлектер солчуп турдувус. Оларның аразында өөктер, пилоткалар ылгавыр демдектер-даа бар...

— Америк разведчиктерниң аразынга аңаа дайынчы Джозеф Половский база турган. Дайын сөөлүнде ол чүък таксизин чолаачылай берген, төрээн Чикагозунга «Эльбага ужуражышкынның америк хоочуннары» деп ниитилелди тургускан болгаш дайынга удур «Хоочуннар тайбың дээш» деп организацияның идепкейлиг кежигүнү апарган. Ооң ындыг ажылы эрге-чагыргаларга таарышпаан. Аар аарый бергеш, шаандагы разведчик АКШ-тың президентизинге чагаа бижээш ону совет болгаш америк шериглерниң төөгүлүг ужуражышкыны болган Торгау хоорайга хөөржүдерин чопшээрээрни дилээн. Ынчалза-даа Рейган аңаа оглуг харыы бербээн.

Эльбага ужуражышкынның дөртен чылынга чедир чурттап шыдавайн барган солдаттың күзел-сорууну ооң эштери эрткен чылын күүсеткен. Дайын хоочуннарының Совет комитеди база оларга дузалаан. Хөөржүдүлгеге мөчээн кижиниң чаңгыс полкчулары Чарльз Форрестер болгаш Уильям Баствик, «Хоочуннар тайбың дээш» деп америк организацияның даргазының оралакчызы Лерой Уолинз, боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадыры дээш шимчээшкинниң сураглыг активчизи Нью-Йорк чурттуг шажын ажылдакчызы Уильям Коффин, Половскийниң чоок кижилери келген. Совет хоочуннарны А. Горлинский биле халашкан полковник И. А. Самчук төлээлеп чораан.

— Оон соонда Эльбага эвилелчи шериглерниң ужуражышкынынга алдар болдуруп кылган тураскаал чанынга митинг болду — деп, А. К. Горлинский чугаалай-дыр. — Делегейге база катап дайын чалбыыжы хөрлээлеп үнерин болдурбас деп боттарының даңгыраанга шынчызын хоочуннар база дагын бадыткааннар.

— Чарлып чоруурувус үе чедип келген — деп, ол чугаазын уламчылады. — Мен, Чарльз Форрестер, Иван Самчук холхолдарывыстан дыңзыг туттуп алгаш, Эльбаның эрининге турдувус.

М. БАРАТЯНЦ,
СЭТА-ның корр.

ДОПЧУ МЕДЭЭЛЕР

⊙ **РИМ.** Италияның улуг үлетпүр бүдүрүлгелеринде (500 кижиден хөй ажылчыннарлыг болгаш албан-хаакчыларлыг) ажылдап турарларының саны бо чылдың январьда 1984 чылдың ол үеде турганындан 5,5 хуу кызырылганын чурттуң төп статистика эргелелиниң медээзинде айыткан. Ажылдап турарларының саны ылаңгыя металлургияда 13 хуу, транспорт машиналарын бүдүрер черлерде — 6,2 хуу кызырылган.

⊙ **КАИР.** Намибияның айтырыын неоколониалисчи ёзу-биле шиитпирлээрин албадаар дээн Мурнуу Африка Республиканың расисчилериниң оралдажышкынын Египет буруу шапкан. Намибияга хамаарышпас чорукту саазын кырынга хоозун «тыпсырынче» угланган апартеидтиң кажарлаашкынын Египеттиң чазаа сеткил дүвүрээшкини-биле хайгаарап турар деп, даштыкы херектер министерствозунуң медеглелинде айыткан. Каттышкан Нациялар Организациязының Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң № 435 резолюциязын Претория каржызы-биле үреп турарын медеглелде демдеглээн.

⊙ **НЬЮ-ЙОРК.** Америк полицейжилер Форсайт хоорайның (Муссури штат) кыдынга сөөлгү хүннерде кедергей хөй чидиришкиннерни кылган. Аңаа 300 ажыг полицейжилер, АКШ-тың истелгениң федералдыг бюрозунуң агентилери, национал гвардияның солдаттары киришкен болгаш беш вертолетту, 2 самолетту ажыглаан. «Ак кештиг кижилерниң артык эргелии» дээр дерии идеологияның талалакчызы дээрбечи Тэйтини тудар сорулга-биле чидиишкиннерни кылган. Ол дээрбечи чоокта чаа Колорадо штатта радиостанцияның ажылдакчызын, полицейжи Дж. Лайнегарны боолап өлүрген болгаш өске бир полицейжини автомат-биле балыглаан.

РЕЙГАННЫҢ «СУРГААШКЫНЫ»

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Президент Рейган болгаш ооң эң чоок чөвүлекчилери АКШ-тың сенадында демократтар баштыңнарын тос ажыг шак иштинде «сургап» келгеннер. Сомосажыларның дээрбечилеринге чаа хөй миллион долларны тускай үндүрүп бээриниң дугайында администрацияның негелдезин деткииринче оларны албадаарын оралдажыры-биле ону ынчаар кылган. Ынчалза-даа хоойлу үндүрүкчүлери ындыг албадаашкынга алыспайн, АКШ-тың Төп Америкада хөделиишкиннериниң эң айыылдыг байдалдыг боор турарын айыткан деп, дыңнадып турар.

Ак бажыңның албадал кампаниязынга АКШ-тың күрсекретары Дж. Шульц идепкейлиг киришкен. Ол Индианаполиске (Индиан штат) чүве чугаалап тургаш, чедир соктунмаан сомосажыларны «хосталга болгаш демократия дээш демиселчилер» кылдыр адааш, бир эвес оларга чаа акша тускайлаашкынынга олар удур бадылаар болза, месилдежиишкинниң узамдыктырганы дээш «бурууну үлежип чүктээр» апаар деп, конгресс кежигүннерин коргудуп турган.

Сандиножу чазакка шуут албадалдыг негелде салган рейганчы «тайбың планын» Шульц бодунуң чугаазынга дээрже үндүр мактавышаан, Никарагуага удур дайынны улам калбартыр эргени администрацияга бээрин херек кырында оралдажып турган. Ооң чугаазы-биле алырга, Никарагуа АКШ-тың болгаш Төп Американың «бүгү чурттарының» «национал эрге-ажыктарынга база айыыл чок чоруунга» кыжанып турар.

Улуг Тиилелгениң 40 чылынга уткуштур

Чаа кино

УГААН-САРЫЫЛДЫҢ ТИИЛЕЛГЕЗИ

Сураглыг чогаалчы Александр Чаковскийниң романынга үндезилеп кылдынган «Тиилелге» деп уран-чечен чаа кино улуг Тиилелгениң 40 чылынга тураскааттынган. Делегейниң ийиги дайыны төнгениниң баштайгы хүннеринден-не Коммунистиг партияның база Совет чазактың тайбың дээш демиселге чайгылыш чок шудургу күжениишкиннерин, делегей айтырыгларын шиитпирлээринге шиитпирлиг, принципиалдыг туружун кинода тоожуп көргүскен.

Антигитлержи эвилелчи улуг үш күрүнениң — ССРЭ-ниң, АКШ-тың база Английяның баштыңнарының Потсдам (Берлин) конференциязы 1945 чылдың июль 17-ден август 2-ге чедир болуп эрткенин төөгүде айтып турар болгай. А оон соонда 1975 чылда, үжен чылдар эрткенде, Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле үжен беш күрүнениң удуртукчулары Хельсинкиге дугуржуп чугаалашкаш, Түңнел актыга ат салганнар. Кинофильмни ол улуг чугула болуушкуннарга тураскаадып холбаштырган.

Потсдам конференциязы эвилелчи улуг үш күрүнениң аразынга дайын сөөлүнде тайбың үеде кады ажылдажылганың ёзузун камгалап арттырарынга принципиалдыг чугула ужур-дузалыг турган. Генералиссимус И. В. Сталин баштаан совет делегация политиктиг эң чогумчалыг байдалды камгалаарынга шиитпирлиг ужур-дузалыг айтырыглар талазы-биле чептиг удуртулганы чедип алырын конференцияның эгезинден-не оралдажып турар. Ынчаарга АКШ-тың президентизи Г. Трумэн биле Английяның премьер-министри У. Черчилль кара сагыштыг планнарын хөрээнге «хойлап» алгаш келгенин көрүкчү дораан эскерип каар.

Он чеди хонук дургузунда үргүлчүлээн ол конференцияга чугаалашкан принципиалдыг айтырыглар дайын сөөлүндеги Европаның политиктиг социал болгаш экономиктиг байдалы оларны канчаар шиитпирлээриниден улуу-биле хамааржыр турган. Чугаалажыышкыннарның үезинде герман милитаризмни болгаш нацизмни үндезини-биле узуткаарының, герман агрессияның катап тыптып кээр айыылын чайладырының, немец улуска тайбың хөгжүлдениң оруун хандырарының, Польшаның барыын кызыгаарының болгаш Болгарияның, Венгрияның, Румынияның база Чөөн Европаның өске-даа чамдык күрүнелериниң салым-чолунуң дугайында чидиг шыңгыы чугаалар болгулаан.

Ол айтырыглар талазы-биле конференцияга ССРЭ биле АКШ-тың база Великобританияның аразынга харылзаалар дүшкүүрлүг байдалдыг үеле шиитпирлеттинип турарын кинода көргүскен. Чамдык таварылгаларда И. В. Сталин биле Г. Трумэнниң база Черчилльдиң аразынга политиктиг маргылдаалар болгулап турган.

Бир эвес конференцияның чорудулгазында чидиг нарын байдал тыптып келзе, Россияга удур дайын чорудулгазын эгелээр дугайында айтырыгны Лондонга шеригниң кол штавынга өөренип көрген турган Уинстон Черчилль ол үеде дужаалындан албан дужер дей берген, кырып чөнээн болза-даа чок дайынзырак хылыжын холундан салбаан. Германияга англи зонаның ээлээн черинге 2,5 миллион немец-фашист солдаттарны таратпайн массалыг өлүрүкчү хыдыышкыннар кылырынга, өрттедип, хуюктаарынга белеткеп турган.

Ынчангы АКШ-тың президентизи Трумэн Потсдамга база-ла «хол даяң» куруг келбээн. Ол конференцияны эрттирер талазы-биле ооң салалдаан хүнү АКШ-ка атомнуг бомбаның баштайгы шенелде чазылдырыышкынын кылган соонда, чугаалажыышкыннарны эгелээр кылдыр таарыштырып кааны сөөлүнде билдинген. Ооң эгелээринге чедир бир хүн артканда 1945 чылдың июль 16-да ол халаптыг бомбаны АКШ-тың Нью-Мексико штатка шенеп чазылдырган. Президент Потсдамга ооң-биле өскелерни коргудуп, кээргеттинер бодаан. Ол дугайы И. В. Сталинге билдине берген соонда, аңаа харыы кылдыр хемчеглерни бистиң чуртувуска дораан ап эгелээн.

Япон хоорайлар — Хиросима биле Нагасакини өрттедип, хуюктапкан, оларның чүс-чүс муң тайбың чурттакчыларын өлүрүп хыдаан болгаш хилинчектээн атомнуг бомбаны оларже октаар дугайында чажыт документиге Трумэн конференция болуп турда-ла, атты салганын кинода көргүскен...

Байдалдың нарынын билбишаан, совет делегация Европага дайын сөөлүнде тайбыңның, айыыл чок чоруктуң болгаш кады ажылдажылганың үндезинин салыр ужурлуг ол конференция чедиишкинниг эртсин дээш бүрүн долу харысалганы медереп билип, чугаалажыышкыннар үезинде олардан хамааржыр бүгү чүүлдерни кылганын кинода тодаргай көргүзүп турар.

1945 чылдагы Потсдам конференциязының болуушкуннары-биле база Европага айыыл чок чоруктуң болгаш кады ажылдажылганың талазы-биле 1975 чылдагы Хельсинки чөвүлел хуралының аразында хамаарылгазының ханы утказын кинода көргүскени үстүнде чугаалаан болгай. Ядролуг халаптың айыылынга күчүлүг удурланыышкынның, боо-чепсекти дужурериниң болгаш чаварлыышкынның политиказын амыдыралга боттандырар дээш шудургу демисежип турар Совет Эвилелиниң база социалистиг чурттарның шиитпирлиг туружунга АКШ-тың империалистери баштаан реакцылыг күштер удурланыштыр хөделириин Хельсинки чөвүлел хуралынга база катап оралдашкан. Ынчалзажок оларның оозу чөвүлел хуралдың чорудулгазын баксырадып шыдаваан. Делегейниң улустары эң чугула айтырыгларны боттары аразында угаазылалдыг дугуржуп ап болурун аңаа бадыткаан.

Төөгүлүг болуушкуннарга хамаарышкан аажок улуг сюжет кинода ийи маадырны — совет журналист Михаил Воронов (артист Н. Михайлов) биле америк журналист Чарльз Брайтты (артист А. Миронов) холбаштырып турар. Кажан олар 1945 чылда Потсдам конференциязынга эң баштай ужуражы бээр үезинде шериг аныяк журналистер өңнүктер боон, үргүлчү кады чоруп, болуушкуннарны шынныг кылдыр көргүзүп бижиирин оралдажып турган. А үжен чылдар эрткенде, Хельсинкиге оларның ийиги ужуражыышкынының үезинде билдингени чүл дизе, эрткен үениң дургузунда Брайттың үзел-бодалы шуут өскерилген. «Потсдам дугайында шынныг чорук» деп нүгүлдээшкинниг номчугашты ол бижээн. Бодунун буржуаз ээлериниң долларының шоодайынче ол дүлдүне берген, Хельсинки чөвүлел хуралының чедиишкинниг эртеринге шаптыктаары-биле ол маңаа чедип келген турган. Ынчаарга Воронов делегейде амгы дүвүрээзиниң байдалдың үнүп турар дөзүн ханы билип, эрткен болуушкуннарның, Потсдам база Хельсинки ужуражыышкыннарының дугайында шынныг чорукту көргүскен номну бижип турган.

Фильмде кол маадырлардан аңгыда, албан ёзузунуң төөгүге холбашкан хөй санныг ажылдакчыларын көргүскен. Оларның рольдарын аңгы-аңгы овур-хевирлиг, характерлиг кылдыр түс-түс артистер ойнап күүсеткен.

ССРЭ-ниң улустуң артизи Евгений Матвеевтиң режиссёрлап тургусканы «Мосфильм» биле ГДР-ниң «ДЕФА» киностудияларының кады чогаадып кылганы аажок улуг болгаш калбак хемчээлдиг бо кинода төөгүге холбашкан болуушкуннарны амыдыралчы, шынныг кылдыр көргүзүп турар. Кинода мурнундагы документалдыг кинохроникаларны ол-ла хевээр киирип, ажыглааны база солун.

С. САЛЧАК-ООЛ.

КЕНИГСБЕРГ ТУЛЧУУШКУНУНГА КИРИШКЕНИ

1943 чылдың ноябрьның баштайгы хүннери, хар чаапкан, соок эгелээн. Саша болгаш ооң эштериниң фронтуже баар дээш четтикпейн манаан хүнү — ноябрь 10-нуң эртени.

Бо удаада ийи чүс ажыг кижи Кызылдан фронтуже чоруур, чүгле № 1 школадан безин 12 эки турачы — хып дээн аныяк эрлер белен турганнар. Оларның ада-иелери, угбалары, акылары, төрелдери, таныш кыстары үдээри-биле чыглып келген.

Сашаның ачазы Михеев Денисович, авазы Марфа Петровна болгаш өскелер-даа оглунга, дуңмазынга чагыг сөзүн берген.

— Сагыш човаваңар, чагыгларны күүседир бис, ханывыстың сөөлгү дамдызынга чедир демисежип тургаш, дайзынны ижээнинге барып чылча шапчыр бис — деп, Александр Ткачев ада-иезинге, төрелдеринге чугаалааш, олар-биле чылыг байырлашкаш, машинага олурупкан. Аныяк оолдар Тывазындан ырак чорупкан, Тюменьге баргаш, дайынчы белеткелди эгелээн. Танкыга удур артиллерия кезээнге киргеш, аңаа дайынчы өөредилгени эрткен. Белен түве кайда турар боор. Ол артиллерияны дүнениң караңгызында, кыштың соогунда ыңай-бээр сөөртүрү, часпас адарынга хынамчалыг тургузуп белеткеп алыры безин берге болган. Ынчалза-даа бергелерге торулбас, тура-соруктуг оолдар кыска хуусаада политиктиг болгаш дайынчы өөредилгениң тергииннери болу берген. Бир расчетка Кызылдан барган дайынчыларны быжыглаан. Расчеттуң командиринге сержант Иван Леонтьевти томуйлаан. Ооң составынга Александр Ткачев, Николай Тутынин, Константин Суворов, Май Костевский кирген.

Дайын шөлү. Брест шивээзиниң чоок кавызында Жабенка станциязынга келгеннер. Кайнаар-даа көөрге кара булут дег ыш, артиллерияның, янзы-бүрү боо-моңгунуң атканының даажы, самолёттарның ужудуушкуну бичии-даа соксаш кыннмас, үзүктелиишкин чок дээр диңмирээшкини-биле бир дөмей, дииңейнип-ле турар. Ону дыңнаары безин аныяк дайынчыларга сүртенчиг болган.

Чаа келген күштүг Белоруссияның үшкү фронтузунуң чээрбиги адыгжы дивизиязының 265 адыгжы полугунуң составынга киирген...

1945 чылдың январьда Совет Армия Балтий далайдан Карпатка чедир бүгү фронтуларга дайзыннарга улуг согугну таварыштырган. Белоруссияның үшкү болгаш ийиги фронтузунуң дайынчылары демнежип алгаш, удурланыкчыларның чөөн-пруссия бөлүүн бүзээлээш, ону үш кезек кылдыр үзе сывырыпкан. Кенигсбергтиң мурнуу-барыын районунга турган немец-фашистиг бөлүктерни март айның төнчүзүнде чылча шапкаш, Белоруссияның үшкү фронтузунуң дайынчылары Кенигсбергте камгаланган дайзынның улуг күжүн чок кылырынга болгаш бүзээлээринге таарымчалыг байдалды тургускан.

Кенигсберг шивээге болгаш хоорайга гитлержи аг-шериг канчаар-даа аажок күчүлүг камгаланы кылып алган турган, аңаа үр үеде хорганырын бодаан. Шивээни 130 муң солдаттарлыг гарнизон, хөй санныг артиллерия, танк камгалап турган. Белоруссияның үшкү фронтузунуң командылалы Дээди Кол командылакчының айтыышкынын ёзугаар хоорайда дайзыннарны узуткаарының планын ажылдап кылган. Орта белеткелди баш бурунгаар чоруткан.

Кенигсберг шивээзин штурмнаар артиллериялар, танкылар, чадаг шериг болгаш өске-даа кезектер боттарының айыткан туруштарын ээлепкен. Александр Ткачев сутларының расчеду хоорайның мурнуу талазындан шаап халдап кирер шериг кезектериниң аразынга кирген.

1945 чылдың апрель 6-да эртенгиниң 10 шак 30 минутада шивээни штурмнап эгелээн. Хоорайның соңгу болгаш мурнуу талаларындан артиллерияның база танкыларның деткимчези-биле дайынчылар шиитпирлиг шавар халдаашкынче кирипкен.

Кызыл Армияның күчүлүг согуушкунунга харыы бээр дээш дайзын калчаалыы-биле боолап турган.

Дайзынның снарядтары мырыңай ырак эвесте, каш-ла метр черде частып, октар баш кедези-биле кыйыг-часпар чокка сыгайнып ужугуп эртип турда, Ткачев болгаш ооң эштери дайзынга удур демиселди биче-даа кошкатпаан. Ол үеде Александр артиллериядан үш метр хире ырай бээр аразында ырак эвес черге чазылган снарядтың довураа ооң оорганын орта кагарга, доңгая кээп дүшкен.

Николай Тутынин эжинге дайзынның огу дээпкен деп бодааш, дораан-на барып сегирип алгаш, айтырган:

— Канчап бардың, Саша? Бажын ковайтып келгеш, холдарын, буттарын ол шимчедип көргеш:

— Аңаа-дыр мен — дээн.

Баштайгы хүнде совет дайынчылар 3—4 километр бурунгаарлаан. Кенигсбергтиң чоок кавызында 15 чурттакчылыг суурларны эжелекчилерден хостаан, хоорайның 102 кварталын ээлеп алган.

Апрель 7-де шавар халдаашкынны уламчылааш, 130 кварталды хостаан, немецтерниң камгалалын буза шапкан. Апрель 8-те шивээниң соңгу болгаш мурнуу темазындан шаап халдап кирген шериглер хоорайның барыын талазынга уткужуп келгеш, Кенигсбергти камгалаан немец-фашистерниң шериглерин бүзээлээрин доосткан. Совет дайынчыларның күчүлүг согуушкунунга шыдашпаан дайзынның шериглери апрель 9-та дүжүп берген.

Кенигсбергти штурмнааны совет дайынчыларның шериг мергежилиниң бедиин көргүскен. Ооң планын Совет Эвилелиниң Маршалы А. М. Василевскийниң удуртулгазы-биле ажылдап кылган болгаш ону совет дайынчылар алдарлыы-биле боттандырган. Операцияны дүрген белеткээни, бодамчалыы, бүгү талалыы, шеригниң янзы-бүрү кезектерин — чадаг шеригни, танкыны, артиллерияны, ужар чүүлдү, инженер шериглерин билдилиг ажыглааны, кудумчу дайынын чорударының бедик мергежилдии өскелеринден онза ылгалдыг болган. Кенигсбергти хостааны Пруссияның милитаризмин узуткаан болгаш Чөөн Пруссияга дайзынның улуг бөлүүн чок кылырынга совет дайынчыларга таарымчалыг байдалды тургускан. Коммунистиг партияның кижизиткени болгаш хей-аът киирген совет солдаттарның, офицерлерниң болгаш генералдарның деңнээр чүве чок маадырлыын Кенигсберг штурму көргүскен, ынчангаш бо операция Ада-чурттуң Улуг дайынының төөгүзүнде бир кол черни ээлеп турар.

Кенигсбергти (амгы Калининград) хостаарынга Иван Леонтьевтиң расчедунуң кежигүннери маадырлыы-биле демисежип тургаш, ийи чүс хире дайзынны узуткаан, элээн каш танкыларны өрттендир болгаш садан үндүр аткан.

Шивээни болгаш хоорайны штурмнаарынга, ону хостаарынга онза шылгараан хөй санныг солдаттарны, офицерлерни ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаан. Аңаа дайынчы Александр Михеевич Ткачев Алдар орденниң үшкү чергези-биле шаңнаткан.

Ооң соонда дайынчы адыгжы полкту Чехословакияже чорудупкан. Прагага турда дайын доозулган...

Дайын соонда Александр Ткачев 1950 чылга чедир Белоруссияга шериг албаны эрттирип, бодунуң хамааты хүлээлгезин күүсеткен. Аңаа тургаш, шериг типографияга ажылдап, бо талазы-биле мергежилди чедип алган.

Александр Михеевич шериг албанындан халашкаш, ынак Тывазынче ээп келгеш, республика типографиязының парлаар цегинге ажылдап киргеш, амгы үеде мастерлеп ажылдавышаан. Бүдүрүлгениң хоочуну дыка хөй аныяктарны бодунуң мергежилинге өөреткен.

Дайынның, күш-ажылдың хоочунунуң хөрээн Алдар орденниң үшкү чергези, он хире медальдар каастап чоруур. Ол болза, ооң Төрээн чуртунуң мурнунга дайынчы, күш-ажылчы ачы-хавыязын херечилеп турар.

Т. ХЕРТЕК.

Чиик атлетикага хоорайның бирги чери дээш Кызылдың өөредилге черлериниң болгаш күш-ажылчы коллективтерниң командаларының аразында маргылдаа «Сайлык» кафениң чанында аяңга болуп эрткен.

СТАРТТАРЖЕ ҮНГЕННЕР

Аңаа № 4 болгаш 1 профтехучилищелериниң, башкы училищезиниң, көдээ ажыл-агый, автоорук техникумнарының, пединституттуң, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылда филиалының, электри четкилериниң командалары киришкен.

Аныяк оолдар 3 километрниң дистанциязынга, эр улус 5 километрниң, 8 километрниң дистанцияларынга, херээженнер 2 километрниң, аныяк уруглар 1 километрниң дистанциязынга киришкен.

№ 4 болгаш 1 профтехучилищелериниң, башкы училищезиниң спортчулары тиилелгени чедип алыр дээш чүткүлдүг-биле туржуп турганнар. Ол командалар эң хөй киржикчилерлиг болганнар.

3 километрниң дистанциязынга эр улус аразынга бирги черни Кызылдың электра станциязының спортчузу Э. Даваа, ийигизин № 4 профтехучилищеден К. Сагаачы, үшкүзүнде № 1 профтехучилищеден Ш. Кангат олар ээлээн. Аныяк оолдар аразынга шаңналдыг черлерни № 14 школаның болгаш № 4 профтехучилищениң спортчулары алганнар.

5 километрниң болгаш 8 километрниң дистанцияларынга маргылдаа солун болган. Маңаа № 1 профтехучилищеден Василий Маскыр баштайгы долгандырыгдан эгелээш-ле мурнай берип, финишче үнгүже темпизин чидирбейн келгеш, тиилекчи болган. Ийиги, үшкү черлерде электри четкилеринден Анатолий Дагба, Көдээ ажыл-агый техникумундан Ай-оол Окан-оол олар үнгеннер. 8 километрниң дистанциязынга пединституттуң спортчузу Алексей Осипов, Чырыдыышкын министерствозунуң спорт школазындан Станислав Лямин, № 1 профтехучилищеден Роднов Маскыр олар тиилекчи болганнар. Бо узун дистанцияга улуг назылыг хоочун спортчулар электри четкилериниң ажылдакчызы Владимир Долгополов, педучилищеден музыка башкызы Василий Четвертаков база киришкен болгаш күш-культураны, спортту пропагандалаарынга киржилгези дээш оларга хүндүлел бижиктерни тывыскан.

Команда аайы-биле бирги черни № 1 профтехучилищениң командазы алган. Пединституттуң спортчулары ийиги, башкы училищезиниң командазы үшкү черни алыр эргелиг болганнар.

Н. ООРЖАК.

ЧУРУКТА: массалыг чарыш үезинде.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

ШЕРИГ КОРРЕСПОНДЕНТ

Евгений Ананьевич Халдей бүгү амыдыралын фото-чурукка тураскааткан. Ол — бистиң чуртувустуң фотожурналистериниң улуг отрядының сураглыг мастерлериниң бирээзи болур. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында Е. Халдей СЭТА-ның корреспондентизи турган. Дайынның баштайгы хүннеринден эгелээш, сөөлгү хонуктарга чедир ол фотоаппаратты туткаш, оттуг оруктарны эртип келген. Ол үениң дургузунда чүс-чүс кайгамчык чуруктарны кылган. Бистиң шеривис-биле ол барыын чүкче бурунгаарлаан. Севастопольду хосташкан, гитлержилерни Румыниядан, Болгариядан, Югославиядан, Австриядан, Венгриядан үндүр сывырарынга киришкен. Берлин дээш тулчуушкунга база киришкен. Оон соонда ол Потсдам конференциязынга, дайын өскүткен фашизмниң херээн көрген Нюрнбергке судка чуруктарны тырттырган.

Дайын чүгле чер кырынга балыг арттырбаан, ол кижилерниң сагыш-сеткилинге база аар балыгны арттырган. Ол дугайында Халдейниң тырттырган чуруктары балыткаар.

Е. Халдейниң чуруктары Ада-чурттуң Улуг дайынының кадыг-дошкун чылдарын тодаргай көргүзүп турар.

Амгы үеде Евгений Халдей — «Советская культура» солуннуң корреспондентизи. Совет парлалганы хөгжүдеринге киирген салыышкыны дээш аңаа «РСФСР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы» хүндүлүг атты тывыскан.

ЧУРУКТА: фотокорреспондент Евгений Халдей (солагай талазында) биле шүлүкчү Евгений Долматовский оларның дайын чылдарын сактып чугаалажып орары.

В. МАСТЮКОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохроникасы.

АЖААЛГА КАССАЛАРЫНГА АКША-БАРААН ОЙНАП АЛЫЫШКЫННЫГ САЛЫЫШКЫННАР

1985 чылдың апрель 6-да Нальчик хоорайга болган ойнап алыышкыннарының 3-кү тиражының тулгаштырар таблицазы

Ойнап алыышкыннар РСФСР-ниң бүгү ажаалга кассаларының акша-бараан ойнаашкынныг салыышкыннарының дараазында счёттар номерлеринге таварышкан:

Счёттар №№	Салыышкынның ортумак түңүнге онааштыр ойнап алыышкын хемчээли	Счёттар №№	Салыышкынның ортумак түңүнге онааштыр ойнап алыышкын хемчээли
В 012	Чээрби беш	В 531	Чээрби беш
В 048	Ийи чүс	В 587	Чээрби беш
В 096	Чээрби беш	В 636	Чээрби беш
В 156	Чээрби беш	В 668	Чүс
В 164	Чээрби беш	В 707	Бежен
В 215	Чээрби беш	В 740	Чээрби беш
В 261	Чээрби беш	В 776	Чээрби беш
В 286	Чээрби беш	В 833	Чээрби беш
В 320	Чүс	В 858	Чээрби беш
В 388	Чээрби беш	В 915	Чээрби беш
В 425	Чээрби беш	В 927	Чээрби беш
В 442	Чээрби беш	В 964	Чээрби беш
В 502	Чээрби беш		

Счёттар саны 1000 ажыг ажаалга кассаларындан баштайгы муңнуу дег муң счёттарының ол-ла номерлери, тодаргайлаарга, №№ В-1012, В-2012, В-3012 болгаш В-1048, В-2048, В-3048 дээш, оон-даа соонда дугаарлар кирер.

Тираж эрттирериниң комиссиязының даргазы, улус депутаттарының Нальчик хоорай Совединиң күүскомунуң даргазының оралакчызы Ю. Б. УЗДЕНОВ.
Комиссияның харысалгалыг секретары В. Д. ЛОГИНОВ.

АЖААЛГА КАССАЛАРЫНГА ОЙНАП АЛЫЫШКЫННЫГ САЛЫЫШКЫННАР

1985 чылдың апрель 6-да Нальчик хоорайга болган ойнаашкыннар тиражының
ТУЛГАШТЫРАР ТАБЛИЦАЗЫ

Ойнап алыышкыннар РСФСР-ниң бүгү ажаалга кассаларының ойнап алыышкыныг салыышкыннарының дараазында счёттар номерлеринге таварышкан:

Счёттар №№	Салыышкынның ортумак түңүнге онааштыр ойнап алыышкын хемчээли	Счёттар №№	Салыышкынның ортумак түңүнге онааштыр ойнап алыышкын хемчээли
А 016	Чээрби беш	А 547	Чээрби беш
А 058	Чээрби беш	А 478	Чээрби беш
А 085	Чээрби беш	А 607	Ийи чүс
А 153	Чээрби беш	А 655	Чээрби беш
А 161	Чээрби беш	А 711	Чээрби беш
А 217	Чээрби беш	А 733	Чээрби беш
А 263	Чээрби беш	А 761	Бежен
А 302	Чүс	А 839	Чээрби беш
А 331	Чүс	А 867	Бежен
А 393	Чээрби беш	А 887	Чээрби беш
А 400	Чээрби беш	А 921	Чээрби беш
А 474	Чээрби беш	А 983	Чээрби беш
А 491	Чээрби беш		

Счёттар саны 1000 ажыг ажаалга кассаларының баштайгы муңнуу дег дараазының муң счёттарының ол-ла номерлери, тодаргайлаарга, №№ А—1016, А—2016, А—3016 болгаш А—1058, А—2058, А—3058 дээш оон-даа соонда дугаарлар кирер.

Тираж эрттирериниң комиссиязының даргазы, улус депутаттарының Нальчик хоорай Совединиң күүскомунуң даргазының оралакчызы Ю. Б. УЗДЕНОВ.

Комиссияның харысалгалыг секретары В. Д. ЛОГИНОВ.

ТВ

АПРЕЛЬ 25-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.45 — Эртенги гимнастика. 9.00 — «Тоолдуң аалчылары». 10.35 — «Биллингир-даа болза, бүзүренчиг эвес». 11.35—11.40 — Телемедээлер.

14.15 — Телемедээлер. 14.30 — Док. телефильмнер. 15.20— Киноочерк — «Танзания». 15.45 — Концерт. 16.00 — Шевер холдар. 16.30 — «Эльбага даңгырак». 17.00 — «Хөглүг нотажыгаштар». 17.15 — «Он алды болгаш оон-даа улуг назы». 18.00 — Миллионнарның ленинчи университеди. 18.30— Концерт. 18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — Мультфильмнер. 19.25 — Эртем болгаш амыдырал. 19.55 — Улуг Тиилелгениң 40 чылынга: «Стратегия Победы». 11-ги фильм— «Европаны хостааны». 2-ги кезээ. 21.00 — «Үе». 21.35 — Концерт. 22.35 — Док. телефильм. 22.45 — Бөгүн делегейде. 23.00—01.30 — Хоккейге делегей чемпионады — Швеция биле ЧССР-ниң командалары ойнаар.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.15 — Док. фильм. 8.35; 9.35 — Бойдус эртеми. 4-кү класс. 8.55 — Эртем-тайылбырлыг фильм. 9.15; 12.40 — Испан дыл. 10.05—ПТУ сургуулдарынга дамчыдылга. 10.35; 11.40 — Зоология. 7-ги класс. 11.00 — Тележурнал. 11.30 — Эртем-тайылбырлыг фильм. 12.10 — Физика. 7-ги класс. 13.10 — М. М. Пришвинниң чогаалдарындан. 13.55 — «Боолуг кижи». Уран-чечен фильм. 15.25—15.30 — Телемедээлер. 18.00 — Телемедээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.15 — «Школа амыдыралы». 18.45 — Уругларга фильм. 19.05 — «Азия төвү». 19.35 — Киножурнал. 19.45 — Телемедээлер. 19.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаштар!». 20.15 — Е. Станкович. «Папоротник чечээ». Опера. 20.45 — Классиктиг хүрешке Европа чемпионады. 21.00 — «Үе». 21.35 — «Наше призвание». Уран-чечен телефильмниң 2-ги сериязы. 22.50 —23.25 — Концерт.

Агаар

Бөгүн республикага бүргээр, чамдык черлерге хар холумактыг чаъстаар. Соңгу-барыын чүктен хаттың дүргени секундада 9—14 метр, күштелгенде 20 метр чедер.

Дүне 0—5 градус, чамдык районнарга 10 градус чедир соор. Хүндүс 7—12 градус, чамдык черлерге 0—5 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

АПРЕЛЬ 25-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Действуй по обстановке!» 9.30, 14.30, «Победа» 11.20, 16.20, 19.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: Мультсборник № 3 9.30, «Чужая пятёрка» 10.50, 15.00, «Я за тебя отвечаю» 13.10, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Полоса препятствий» 15.50, 16.40, 18.20, 20.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Невезучие» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Африканец» 18.00, 20.00 шактарда.

ШЫН Редакцияның адреси:
667000. Кызыл. Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 3. Телефоннары: редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш үлетпүр килдистериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, культура килдизиниң 2-23-54; көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, корректорларның 2-27-41. бухгалтерияның 2-12-45. солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.
Солун неделяда 6 катап үнер.
Чагыг № 3100.
Тыва АССР-ниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкынының херектериниң талазы-биле күрүне комитединиң типографиязы. Кызыл. Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1.
ТС—00088.